

PROFESSORIEN,
TIETEENTEKIJÖIDEN
JA YLIOPISTOJEN
OPETUSALAN LEHTI

2021

1

Acatiimi

IHMISTEN PARISSA

Vuoden Professori Juhani Knuuti rakensi PET-keskuksesta kansainvälisen huippuyksikön. Huipulle päästyään hän aloitti toisen uran tieteellisen tiedon puolustajana sosiaalisessa mediassa.

Acatiimi

PÄÄTOIMITTAJA TUOMO TAMMINEN
PUH. 040 3511 196
TUOMO.TAMMINEN@ACATIIMI.FI

ILMESTYSPÄIVÄ 1/2021 8.2. 2021 • **24. VUOSIKERTA** PAINOS 12 000 KPL •

VERKKOVERSIO ACATIIMI.FI • **JULKAISIJAT** PROFESSORILIITTO RY, TIETEENKIJÄT RY,
YLIOPISTOJEN OPETUSALAN LIITTO YLL RY • **ULKOASU** TUOMO TAMMINEN / PÄÄLAUSE •

TOIMITUSNEUVOSTO EEVASTIINA AHO (TIETEENKIJÄT), ELINA ANDERSSON-FINNE (PROFESSORILIITTO), TOMMI KOKKONEN (TIETEENKIJÄT), JOHANNA MOISANDER (PROFESSORILIITTO), SANTERI PALVIAINEN (YLL) JA OUTI YLITAPIO-MÄNTYLÄ (YLL) •

PAINOPAIKKA PUNAMUSTA, FORSSA • **ISSN** 1455 - 1608 •

PÄÄKIRJOITUS

Koskee myös meitä

JUKKA HEIKKILÄ
PUHEENJOHTAJA,
PROFESSORILIITTO

Korona-aikana olemme ainutkertaisesti siirtyneet lähiope-
tuksena järjestetyistä
luentokursseista etäopetukseen ja
jatkuvasti käytettävissä olevaan
etäopiskelumateriaaliin. Etäta-
paamisista ja etäkonferensseista
tuli kertaheitolla arkipäivää.

Digiloikka on tuonut pal-
jon hyvää: kirjaston ja hallinnon
järjestelmät on saatu toimimaan
etänä, opetuksesta saatu palaute
on voittopuolisesti parantunut ja
aiemmin matkustamiseen kulu-
neen ajan on voinut käyttää esi-
merkiksi lepäämiseen tai yhdessä-
oloon läheisten kanssa.

Mutta samalla koko ajan on
tunne, että kaikki ei ole kun-
nossa. Työtä puurjetaan tauotta,
ajan hallinta on vaikeata, työyhy-
teisö jää etäiseksi ja kulttuuriset
kokemukset nahistuvat. Paluu-
ta vanhaan en usko tulevan: ei
opetuksessa, ei tutkimuksessa, ei
johtamisessa eikä tukitoimissa.
Yliopisto on siirtynyt sosiaalisen
median kellotaajuuteen. Se on
internetissä auki yötä päivää, ym-
päri vuoden, tässä ja nyt.

Pandemia kiihdytti jo pitkään nä-
kyvissä ollutta siirtymistä etä-
työhön, jonka mukana metatyö
– suorituksia selittävä työ – on
lisääntynyt. Metatyötä tarvitaan
aiempaa enemmän, kun ilmeet,
eleet ja sanattomat vihjeet eivät ole
edistämässä spontaania yhdessä
tekemistä ja rakentamassa luotta-
musta. Kun työ verkostoituu, tar-
vitaan juuri luottamusta.

Esimerkiksi avoimesta tietees-
tä seuraa se, että teosten ja aineis-
tojen oikeuksien pitää olla selvillä,
sovittuina ja kuvattuina ennen
kuin niitä voi vastikkeetta saattaa
yleisön saataville. Kurssimateriaa-
lien lisäksi myös nauhoitukset
sekä niiden meta- ja käyttötiedot
on päivitettävä. Aineistoista täytyy
kirjata kuvailu-, lupa- ja käyttöra-
joitustiedot, säilytys- ja arkistoin-
tisuunnitelma sekä esimerkiksi
tiedot valtuutetuista, vastuullisista
ja aineistojen käytöstä ja esittä-
misestä. Metatyön lisääntyminen
on hinta yleiskäyttöisyydestä, di-
gitaalisesta jakelusta ja jo luodun
aineiston käyttämisestä tekijöiden
oikeuksia kunnioittaen.

Professoriliitto suhtautuu yleis-

ILMOITUKSET PIRUNNYRKKI OY,
KARI KETTUNEN, PUH. 0400 185 853,
KARI.KETTUNEN@PIRUNNYRKKI.FI

ILMOITUSHINNASTO 1/1 TAKAKANSI 4-VÄRI
1110 €, 1/1 MUUT SIVUT 4-VÄRI 950 €,
1/2 4-VÄRI 740 €, AUKEAMA 4-VÄRI 1320 €

MEDIAKORTTI ACATIIMI.FI/MEDIA.PHP

ILMESTYMINEN 2021

2. NRO 29. MAALISKUUTA

3. NRO 7. KESÄKUUTA

4. NRO 30. ELOKUUTA

5. NRO 18. LOKAKUUTA

6. NRO 13. JOULUKUUTA

KANNEN KUVA
MILLA TALASSALO

luontoisiin tekijänoikeuksien luovutus sopimuksiin nihkeästi. Menneiden, nykyisten ja tulevien oikeuksien sokea luovutus ei ole luovan työn tekijän etu. Liittomme tekijänoikeustyöryhmä on ajoittain ärhäkästikin ottanut kantaa tekijänoikeusasioihin, ja tähän on muutama painava käytännöllinen ja periaatteellinen syy.

Tutkijan oikeus valita julkaisukanavansa on tieteellisen tutkimuksen vapauden lähtökohta, ja se edellyttää, että tutkija voi hallita teoksiaan. Suomessa tämän turvaa niin sanottu tutkijapaino-oikeus. Avoimuuteen pyrittäessä on syytä muistaa, että tekijän yksinomainen oikeus päättää teoksensa käytöstä on digitalisoituvassa ympäristössä yhä keskeisempi tieteellisen ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden motivaatiotekijä. Tekijälle kuuluu päätösvalta esimerkiksi teoskappaleiden valmistuksesta, kopioinnista, muuntelusta ja yleisön saataville saattamisesta sekä oikeus korvaukseen teoksen käytöstä.

Harmonisointiyrityksistä huolimatta tutkimuksen rahoitus- ja

toteutusehdot vaihtelevat, ja tämä edellyttää hankekohtaista sopimista erityisesti monenkeskisissä projekteissa. On kohtuutonta vaatia tekijänoikeuksien luovuttamista työ sopimuksen solmimisen ehtona.

Ilahduttavasti asiaan on tartuttu muun muassa Tampereen yliopistossa, jonka tuoreehkossa tekijänoikeussopimuksessa tutkijan ja yliopiston etuja tasapainotetaan yliopiston innovaatio- ja keksintöpolitiikan mukaisesti. Vastavia pyrkimyksiä on havaittavissa lääketieteellisten alojen MEDigi-hankkeessa, jonka oheistuotteena on syntymässä tasapainoinen sopimus opetusaineistojen ristiinkäytöstä tarkkarajaisesti ja -aikaisesti.

Professoriliiton tekijänoikeus-suosituksia havainnollistavat IPR-animaatiot alkavat olla valmiit. JUKO on laatimassa tekijänoikeusohjeistusta yliopistolaisille. Edistysaskeleet eivät kuitenkaan synny itsestään. Paikallistoiminnalla on keskeinen rooli, jotta tekijänoikeuksiin liittyvät asiat tulevat liittojen ja JUKOn tietoon yhdessä asiapohjalta ratkottaviksi. •

”Yliopisto on siirtynyt sosiaalisen median kellotaajuuteen. Se on internetissä auki yötä päivää, ympäri vuoden, tässä ja nyt.”

VAKIOT

Pääkirjoitus.....	2
Ledare	4
?x3	8
Kysymys-vastaus.....	20
Kolumni.....	22
Leader	46
Know Your Rights.....	48
Keskustelua	49
Historian havinaa	50
Kirja-arviot.....	52
Hallitusten päätökset.....	54

ARTIKKELIT

sivu 6: ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO TARJOAA APURAHATUTKIJOILLE TYÖSUHTEEN
sivu 10: IRTISANOTTU PROFESSORI VOITTI HOVIOIKEUDESSA
sivu 12: JUKKA HEIKKILÄSTÄ PROFESSORIEN PUHEENJOHTAJA
sivu 14: TAIDEYLIOPISTON PROFESSORIT VAKINAISTETTAVA
sivu 15: MAIJA S. PELTOLA JATKAA PUHEENJOHTAJANA
sivu 16: SUOMI KERÄNNYT 1,3 MILJARDIA HORISONTTI-RAHAA
sivu 24: VUODEN PROFESSORI: JUHANI KNUUTI
sivu 30: TUNTIOPETTAJAT TYÖYHTEISÖN LIEPEILLÄ
sivu 38: KUINKA MINUSTA TULI TENURE TRACK -PROFESSORI
sivu 42: AKATEMIOIDEN TAKSONOMIAA

LEDARE

JUKKA HEIKKILÄ

ORDFÖRANDE, PROFESSORSFÖRBUNDET

Det angår också oss

I dessa coronatider har vi en gång för alla övergått från traditionella föreläsningsskurer till distansundervisning och distansstudiematerial som ständigt står till förfogande. Distansmöten och -konferenser har med en gång blivit vardag.

Digisprånget har medfört mycket gott: biblioteks- och förvaltningssystemen fungerar även på distans, responsen från studenterna har för det mesta blivit bättre, och den tid som förr gick till resor kan nu användas exempelvis till vila eller samvaro med sina närmaste.

Men samtidigt finns där en gnagande känsla av att allt inte står rätt till. Man arbetar utan avbrott, tidsplaneringen blir allt svårare, arbetsgemenskapen förblir avlägsen och kulturella erfarenheter skruppnar. Det finns knappast någon återvändo till det gamla, vare sig i undervisning, forskning, ledning eller stödfunktioner. Universitetet har övergått till sociala medias klockfrekvens. Det håller öppet i Internet natt och dag, året runt, här och nu.

I sig är distansarbetet inget nytt fenomen, men övergången har accelerats av pandemin, och därmed har också andelen metaarbete – planering och redovisning av det egentliga arbetet – ökat. Det behövs allt mer metaarbete, då miner, gester och icke verbala antydningar saknas i spontant umäenge och uppbyggnad av förtroende. Och det är just förtroende som efterlyses när arbetet utförs i ett nätverk.

Exempelvis leder öppen vetenskap till att rättigheterna gällande verk och material bör vara entydiga och tydligt beskrivna innan dessa kan publiceras utan vederlag. Förutom kursmaterialen bör också inspelningarna samt deras meta- och användningsinformation uppdateras. Materialet bör förses med beskrivning samt information gällande tillstånd och användningsbegränsningar, det bör finnas en plan för förvaring och arkivering samt uppgifter om exempelvis befullmäktigade och ansvarspersoner samt hur materialet får användas och framföras. Ökat metaarbete är priset för fri användning, digital distribution och användning av existerande material med respekt för upphovsrätt.

Professorsförbundet förhåller sig reserverat till allmänna överföringsavtal om upphovsrätt: det ligger inte i upphovspersonens intresse att blint avstå från tidigare, nuvarande och kommande rättigheter. Förbundets arbetsgrupp för upphovsrätt har tidvis tagit stark ställning till upphovsrättsliga frågor och motiverat detta med några vägande och principiella synpunkter.

Forskarens rätt att välja publiceringskanal utgör utgångspunkten för fri vetenskaplig forskning, vilket förutsätter att forskaren har upphovsrätt till sitt material. I Finland tryggas detta genom sk. forskarundantag. Med öppenhet som mål är det skäl att komma ihåg

att i digital miljö är upphovspersonens ensamrätt att besluta om användningen av sitt verk en allt viktigare motiverande faktor i vetenskaplig och samhällelig verkan. Upphovspersonen har beslutanderätt gällande verkexemplarens tillverkning, kopiering, modifiering och offentlighet liksom även rätt till ersättning för användning av verket.

Trots harmoniseringsförsök varierar villkoren för finansiering och utförande av forskning. Detta förutsätter projektvisa avtal speciellt i multilaterala projekt. Det är oskäligt att förutsätta överlåtelse av upphovsrätt som villkor för ett arbetsavtal.

Glädjande nog har problemet tacklats bl.a. vid Tammerfors universitet, där det tämligen färskta avtalet om upphovsrätt siktar på en balans mellan forskarens och universitetets intressen i enlighet med universitetets innovations- och uppfinningspolitik. Motsvarande strävan syns även i de medicinska branschernas MEDigi-projekt, vars biprodukt håller på att bli ett balanserat avtal om undervisningsmaterialens korsanvändning med strikta gränsdragningar gällande tid och omfattning.

Professorsförbundets IPR-animationer som ska belysa rekommendationerna för upphovsrätt är nästan färdiga. FOSU håller på att skriva anvisningar gällande upphovsrätt för universitetsanställda. Framstegen uppstår dock inte av sig själva. Den lokala verksamheten spelar en central roll, då det gäller att föra frågor kring upphovsrätt vidare till förbunden och FOSU för att få en lösning. •

SVENSK ÖVERSÄTTNING
LEENA-MAIJA ÅBERG-REINKE

”Jos kampukselle ei voi tulla ja kirjastotkin sulkevat ovensa, mistä löytyy tila opetukselle ja opiskelulle ja kuka sen maksaa?”

» s. 22

**YLIOPISTONLEHTORI
ANNE NEVGI**

”Minusta on tärkeää, että itse näyn yliopistolla ja tutustun opiskelijoihin, jotta tiedän, minkä tyyppisistä asioista kukakin on kiinnostunut.” » s. 30

**DOSENTTI, TUNTIOPETTAJA
KATARIINA ÖÖRNI**

VEERA KÖNSTI / AALTO-YLIOPISTO

”Pienessä maassa olisi järkevää etsiä mallia, jossa poimitaan Yhdysvalloista kopioidusta tenure track -järjestelmästä meidän kannaltamme parhaat palat.”

» s. 38

PROFESSORI TEEMU LEINONEN

UEF tarjoaa apurahatutkijoille työsuhdetta

”Haluamme luoda tästä arkisen asian ja osan normaali-toiminnoista”, akateeminen rehtori Tapio Määttä sanoo.

Itä-Suomen yliopisto on päättänyt parantaa apurahatutkijoidensa asemaa tarjoamalla näille 10-prosentista työsuhdetta. Jos tietyt yliopiston asettamat ehdot täyttyvät, apurahatutkijalla on niin halutessaan subjektiivinen oikeus työsuhteeseen, akateeminen rehtori **Tapio Määttä** kertoo. Ehkä tärkein kriteereistä on se, että apurahakauden täytyy olla vähintään 12 kuukautta.

— Isoin epäoikeudenmukaisuuden kokemus on liittynyt pitkällä apurahalla olevien tilanteeseen. Heidän asemansa rinnastuu toiminnallisesti työsuhteeseen, ja he tekevät pitkäjänteistä työtä jopa neljän vuoden apurahalla, mutta koko neljän vuoden ajan heidän asemansa yliopistolla voi olla epäselvä. Haluamme selkeyttää nimenomaan heidän tilannettaan, Määttä sanoo.

Uusi käytäntö astuu voimaan koko yliopistossa kesäkuun alussa, joten käytännön kokemuksia ei vielä ole. Työntekijöiden edustajat suhtautuvat Itä-Suomen yliopiston uudistukseen kuitenkin myönteisesti.

— Kyllähän tämä hyvältä kuulostaa. Malli mahdollistaa sen, että apurahatutkijat pääsevät entistä paremmin työyhteisöön, ja tätä kautta tulee myös oikeus työterveyshuoltoon, JUKOn pääluottamusmies, yliopistonlehtori **Antero Puhakka** kertoo.

Apurahatutkijoiden asemaa on viime vuosina selvitetty monissa yliopistoissa. Apurahatutkijat ovat

kokeneet usein olevansa epätasa-arvoisessa asemassa samaa työtä työsuhteessa tekeviin kollegoihinsa nähden. Heiltä saattaa esimerkiksi puuttua työtilat ja pääsy sähköisiin järjestelmiin. Erilaiset hankaluudet ovat saaneet monet kokemaan, etteivät he kuulu yliopistoyhteisöön. Tilanne voi vaihdella paljon jopa yhden tiedekunnan sisällä.

Itä-Suomessa selvitystyö lähti siitä, että erilaiset etuudet olisi järjestetty kohta kohdalta kuntoon: työtilat, puhelimet, sähköpostit, yhteystiedot yliopiston verkkosivuilla ja niin edelleen. Tämä vaikutti kuitenkin työläältä, ja työterveyshuollon ja vakuutusturvan järjestäminen apurahatutkijan statuksella työskentelevälle olisi joka tapauksessa ollut mahdotonta tai hyvin vaikeaa. Jos yliopisto maksaisi ne, apurahatutkijan voitaisiin katsoa olevan palkkatyössä, jolloin apurahasta tulisi veronalaista.

Tapio Määttä alkoi pohtia ratkaisuksi osa-aikaista työsuhdetta, mutta oli jo hylkäämässä suunnitelman-
sa byrokraattisesti liian raskaina. Sitten hän kuuli, että Suomen ympäristökeskus SYKE oli jo ottanut vastaavan mallin käyttöön. Määttä sai tutkimusjohtaja **Eeva Primmerilta** tutkittavakseen SYKEN mallin, joka toimi

Markku Viitasalon
Lentoon-veistos Itä-
Suomen yliopiston
Kuopion kampuksella.

”Kyllähän tämä hyvältä kuulostaa. Malli mahdollistaa sen, että apurahatutkijat pääsevät entistä paremmin työyhteisöön, ja tätä kautta tulee myös oikeus työterveyshuoltoon.”

**PÄÄLUOTTAMUSMIES
ANTERO PUHAKKA**

lopulta pohjana myös Itä-Suomen yliopistossa.

– Tämä on vähäbyrokraattisin malli, millä asian voi meidän arviomme mukaan hoitaa, Määttä sanoo.

SYKE:n malli sai alkunsa vuonna 2018, kun tutkimuslaitos oli muuttamassa paljon aiempaa pienempiin toimitiloihin. Kun tässä yhteydessä laskettiin tilakustannuksia per työntekijä, huomattiin, että apurahatutkijat, joita silloin kutsuttiin *ulkopuolisiksi tutkijoiksi*, tuntuivatkin kalliilta. Jonkin aikaa SYKE:ssä pohdittiin, pitäisikö apurahatutkijat siirtää entistä enemmän ”ulkopuolelle”.

– Mutta ei kestänyt kauan, kun tajusimme, miten paljon heistä on SYKE:lle hyötyä, Eeva Primmer kertoo.

– Hyödyt ovat samanlaisia kuin kenen tahansa työyhteisön: he edistävät tutkimusta, tuottavat julkaisuja, esittelevät tuloksia. Heillä oli vain huonompi status.

KRITEERIT APURAHATUTKIJAN TYÖSUHTEELLE ITÄ-SUOMEN YLIOPISTOSSA

Apurahan myöntäjän on oltava joku muu kuin Itä-Suomen yliopisto.

Tutkija on varmistanut, että työsuhte sopii apurahan myöntäjälle.

Tutkimusapuraha liittyy Itä-Suomen yliopistossa tehtävään tutkimukseen.

Myönnetyn apurahan pituus on vähintään 12 kuukautta.

Työsuhte UEF:n kanssa on apurahatutkijan ainoa työsuhte apurahakauden aikana.

Apurahatutkijan työskentely- ja asuinmaa on Suomi.

Aloitteen työsuhteesta tekee apurahatutkija.

VOISIKO ITÄ-SUOMEN YLIOPISTON MALLI TOIMIA MYÖS TEILLÄ?

PAULA EEROLA,

VARAREHTORI,
HELSINGIN YLIOPISTO

— Tämä olisi periaatteellisesti erittäin hyvä asia, mutta se on taloudellinen kysymys. Helsingin yliopiston perusrahoituksella tämä olisi haasteellista apurahatutkijoiden suuren määrän vuoksi, mutta jos voidaan yhdistää tutkimusta ohjaavien omaa projektirahoitusta mahdollisuuksien mukaan, sitten malli voisi olla realistisempi. IT-palvelut kuuluvat meillä kaikille apurahatutkijoille jo nyt.

LINDA TANNISTO

HENRIK KUNTTO

VARAREHTORI,
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

— Kysymys apurahatutkijoiden asemasta on monitahoinen ja on hyvä, että yliopistot pyrkivät löytämään siihen ratkaisuja. Niin myös Jyväskylän yliopisto. Pidän ennenaikaisena lähteä kommentoimaan muiden yliopistojen mahdollisten toimintamallien toimivuutta.

PETTERI KIVIMÄKI

TAINA PIHLAJANIEMI

VARAREHTORI,
OULUN YLIOPISTO

— Seuraamme Itä-Suomen yliopiston kokeilun toteutumista. Päätöstä rinnakkaisesta työsuhteesta ei kuitenkaan tehdä yliopiston hallinnossa tai henkilöstöpalveluissa vaan työsuhteesta ja muun muassa osa-aikaisen tehtävän hoito-osuudesta päätetään tiedekunnassa ja tutkimusyksikön johtajan esityksestä. •

OULUN YLIOPISTO

Vuoden 2020 alusta alkaen SYKE on tarjonnut apurahatutkijoille 20-prosenttista työsuhdetta. Idea saatiin Ilmatieteen laitokselta.

SYKE ottaa työsuhteeseen vain sellaisia apurahatutkijoita, joiden tekeminen nivoutuu SYKEN toimintaan. Näin rahoituskin järjestyy yleensä helposti hankkeista. Tutkimuslaitos sitoutuu työsuhteeseen jo siinä vaiheessa, kun tutkija vasta hakee apurahaa. Tällä tavalla ennakoitessaan tutkimuslaitos ottaa aina pienen riskin, Primmer sanoo. Töitä on kuitenkin aina löytynyt, koska projekteja on niin paljon.

— Emme ole vielä tehneet kyselyä apurahatutkijoille, mutta palautetta on saatu esimiehiltä. He pelkäsivät aluksi erityisesti rahoituksen varmistamista, mutta ovat nyt nähneet myönteisenä, että apurahatutkijoista on tullut aitoja tiimien jäseniä.

Itä-Suomen yliopiston uudistuksen oli tarkoitus tulla voimaan jo alkuvuodesta, mutta aloitusta siirrettiin kesään, koska uudet käytännöt ovat hallinnollisesti raskaita ja koska niiden kustantamiseen ei myönnetä ylimääräistä rahoitusta laitoksille ja tiedekunnille. Näin ensimmäinen vuosi ei rasita yksiköitä vielä täydellä painolla. Yksiköt ovat saaneet tiedon uudistuksesta vasta loppuvuodesta 2020.

Uudistus onkin herättänyt huolta etenkin niiden laitosten ja tiedekuntien johdossa, joissa apurahatutkijoita on paljon, Määttä myöntää. Yhden apurahatutkijan 10-prosenttisen työsuhteen suorien kustannusten on arvioitu olevan noin 4 000–5 000 euroa vuodessa.

— Laitosjohtajat ja dekaanit ovat ilman muuta sitä

SKR SUUNNITTELEE YLIOPISTOKORVAUKSESTA LUOPUMISTA

Suomen Kulttuurirahasto on vuodesta 2014 lähtien pyrkinyt turvaamaan apurahatutkijoiden työskentelyedellytyksiä suomalaisten yliopistojen kanssa tekemällään sopimuksella. Sopimuksen mukaan SKR maksaa vähintään neljän kuukauden mittaisen apurahan päälle yliopistokorvauksen, jolla tutkija voi hankkia esimerkiksi työtilat ja tietoliikennepalvelut, jos yliopisto haluaa periä niistä korvauksen. Vaihtoehtona on ollut järjestää edellytykset itse muuta kautta.

Hyvää tarkoittava uudistus ei kuitenkaan ole toiminut toivotusti, apurahoista ja kulttuurista vastaava asiamies **Juhana Lassila** kertoo. Käytäntö on ollut sekavaa, koska osa yliopis-

mieltä, että apurahatutkijoiden asemaa tarvitsee parantaa, mutta heillä on huoli siitä, mitä tämä merkitsee taloudellisesti.

Myös pääluottamusmies Puhakka pitää rahaa mallin suurimpana kysymysmerkkinä.

– Toteutus on yksikön taloudellisesta tilanteesta ja ennen kaikkea tahtotilasta kiinni, ja ne asiat ovat vielä täysin auki, Puhakka sanoo.

Vasta kesästä alkaen selviää sekin, mitä apurahatutkijoiden 10-prosenttinen työaika pitää sisällään. Siitä sovitaan yksikön johtajan kanssa tehtävässä työsuunnitelmassa. Keskustelut laitosjohtajien kanssa ovat Määtän mukaan vielä kesken, mutta tarkoitus on, että johtajat eivät voi kieltäytyä työsopimuksesta sillä perusteella, että töitä ei olisi.

– Uskon, että töitä on helppoa löytää, koska ope-
tuksessa tarvitaan aina käsiä. Samoin tutkimushankkeiden virittämiseksi tarvitaan juuri sellaista osaamista, mitä apurahatutkijoilla varsinkin postdoc-vaiheessa on, Määtä sanoo.

Väitöskirjatutkijat ovat Määtän mukaan toivoneet juuri opetusmahdollisuuksia, koska tuntiopetusta on viime vuosina leikattu ympäri Suomea.

– Tämä on juuri se malli, jolla apurahatutkija pääsee kartuttamaan opetuskokemusta. Väitöstyötäkin se edistää, jos saa opettaa omaan aiheeseen kuuluvia asioita.

Antero Puhakan mukaan apurahatutkijan työajan pitäisi kulua ennen kaikkea tutkimukseen. Hän vastustaa ajatusta, että apurahatutkijoita käytettäisiin

halpana opetustyövoimana yksikön tarpeiden mukaan, mutta hyväksyy opetuksen, joka palvelee yksiköiden urakehitystä.

Itä-Suomen yliopistossa arvellaan, että kriteerit täyttäviä apurahatutkijoita on yliopistossa vuosittain noin sata. Apurahatutkijoista ei kuitenkaan ole missään tarkkoja rekistereitä, joten mallin kattavuuteen ja kustannuksiin liittyy vielä kysymyksiä. Tavoitteena kuitenkin on, että muutos on pysyvä. Joskus tulevaisuudessa työsuhdetta saatetaan Tapio Määtän mukaan tarjota lyhyemmälläkin kuin vuoden apurahalla työskenteleville.

– Haluamme luoda tästä arkisen asian ja osan normaalitoiminnoista. Apurahatutkijat eivät ole ylimääräinen asia yliopistolle.

Maatalousyrittäjien ja apurahansaajien eläkelaitoksen Melan tilastoiden mukaan Suomessa on vuosittain tieteen puolella hieman yli 4 000 apurahansaajaa, joilla apurahakausi on vähintään neljä kuukautta. Jos lyhyemmätkin apurahat lasketaan mukaan, luku on Tieteentekijöiden erityisasiantuntijan **Miia Ijäs-Idrobon** mukaan noin 4 500. He tekevät vuodessa valtavan määrän tutkimusta.

– Fiksut yliopistot järjestävät apurahalla työskentelevien edellytykset niin, että tutkijoita kiinnostaa viedä hankkeensa ja rahoituksensa siihen yliopistoon, Ijäs-Idrobo sanoo.

– Tämä on Itä-Suomen yliopistolta tervetullut aloite, ja kaikki koko valtakunnassa seuraavat mielenkiinnolla, miten tämä lähtee toteutumaan. •

toista on alkanut viime vuosina tulkita sopimusta niin, että yliopiston on pakko periä yliopistokorvaus kaikista SKR:n maksamista apurahoista. Samaan aikaan suurin osa yliopistoista ei peri apurahatutkijoilta yliopistokorvausta. Lisäksi osa tutkijoista on alkanut kokea, että yliopistokorvaus on pois itse tutkimuksesta.

– Motiivi oli parantaa apurahatutkijoiden asemaa antamalla lisää rahaa, jotta he saavat työskentelyolosuhteet turvattua. Kentällä viesti on kääntynyt itseään vastaan. Jotkut ovat tulkinneet, että yliopistokorvaus on pois nettoapurahasta,

mitä se de facto ei ole, Lassila sanoo.

Nyt SKR on käynyt yliopistojen kanssa keskusteluja siitä, että yliopistokorvauksesta luovuttaisiin ja kaikki yliopistot turvaisivat itse apurahatutkijoiden työskentelyedellytykset. Keskustelut ovat Lassilan mukaan alkaneet hyvässä hengessä.

Mitä Itä-Suomen yliopiston apurahatutkijoille tarjoamaan työsuhteeseen tulee, ”Kulttuurirahaston puolesta asia on ok”, Lassila kommentoi.

SKR:n sääntöjen mukaan apurahatutkija on saanut jo ennestään käyttää alle 25 prosenttia työajastaan sivutoimiseen

palkkatyöhön, ja UEF:n 10-prosenttinen työsuhde jää reippaasti sen alle.

Itä-Suomen yliopisto ei ole **Tapio Määtän** mukaan selvittänyt säätiöiden kantaa heidän uuteen työsuhdemalliinsa, mutta yhtenä kriteerinä on, että työsuhteen täytyy sopia apurahanmyöntäjälle. Lassila arvelee, ettei ongelmia synny muissakaan säätiöissä.

– Säätiöt ovat nimenomaan se osapuoli, joka pyrkii olemaan joustava. Meilläkin on periaate, että jos säännöissä on kaksi yhtä pätevää tulkintavaihtoehtoa, asetumme tutkijan puolelle. •

Heikki Hänninen

Irtisanottu professori voitti hovioikeudessa

Hovioikeus otti Heikki Hännisen tapauksessa kantaa sekä tutkimuksen vapauteen että tenure trackin lainmukaisuuteen.

Kun kasviekologian professori **Heikki Hänninen** sai vuonna 2016 kutsun dekaanin tapaamiseen aiheena ”työsopimus”, hän tiesi heti, mistä oli kyse. Irtisanominen oli tulossa, kuten lähes 400 työntekijälle Helsingin yliopistossa.

Viime joulukuussa Helsingin hovioikeus velvoitti yliopiston maksamaan Hänniselle korvauksia työsuhteen perusteettomasta päättämisestä. Vaikka rahoituseleikkaukset olivat kurittaneet yliopistoa ja johdaneet massiivisiin irtisanomisiin, Hännisen tapauk-

sessä ei hovioikeuden mukaan ollut taloudellista ja tuotannollista perustetta.

Oikeusriita kulminoitui ennen kaikkea siihen, oliko Hännisen tilalle otettu uusi henkilö. Biotieteen laitokselle oli palkattu kutsumenettelyllä tenure track -professori. Irtisanominen on laitton, jos pian sen jälkeen valitaan samoihin tai samankaltaisiin tehtäviin uusi ihminen.

Yliopisto vetosi siihen, että kutsumenettely tenure track -professuuriin liittyy hiljattain väitteleiden

tutkijoiden urapolkuun eikä asialla ollut yhteyttä irtisanomiseen. Hovioikeus kuitenkin totesi, että tehtävät olivat siinä määrin samankaltaiset, että tehtävän voitiin katsoa säilyneen muuttumattomana.

— Tuomio vahvistaa uskoani siihen, että kaikesta Euroopan ja maailman melskeestä huolimatta Suomi säilyy oikeusvaltiona tulevinakin vuosikymmeninä, Hänninen kommentoi Kiinan Hangzhousta, josta hän sai töitä irtisanomisen jälkeen.

Hännisen mielestä oli merkittävää, että hovioikeus otti yksiselitteisen kannan siihen, mitä ”sama tai samankaltainen työ” tarkoittaa.

— Irtisanomisen laittomuuden osoittamiseksi ei vaadita, että irtisanotun ja uuden palkatun professorin toimenkuvat ja tutkimusaiheet ovat identtiset. Sitähän ne eivät ole koskaan kahdella samankaan alan professorilla.

Professoreja ei ole perinteisesti juuri irtisanottu. Vuoden 2015 rahoitusleikausten jälkeen Helsingin yliopisto irtisanoi yhdeksän professoria ja silloinen Tampereen teknillinen yliopisto niin ikään yhdeksän. Viime keväänä Lapin yliopistosta irtisanottiin yksi professori tuotannollisilla ja taloudellisilla syillä.

Hänninen kertoo, että irtisanomisesta tuli alun alkaen kova hätä ja ahdistus.

— Olin toipumassa vaimon poismenosta. Hän kuoli 55-vuotiaana syöpään, ja olin toiminut omaishoitajana. Oli kolmen vuoden jakso, jolloin en ollut sairauslomalla päivääkään, mutta tuloksellisuuteni oli vähäistä.

Kanteen nostoon hän päätyi Professoriliiton tuella elokuussa 2017, koska irtisanomisen perusteet tuntuivat epäselviltä. Hän ei ollut menestynyt tutkimusrahoituksen hankinnassa, mutta opettajana hän oli pidetty ja arvostettu. Tenure track -professorin palkkaamisen myötä näytti ilmeiseltä, että kasviekologian opetus ja tutkimus eivät olleet vähentyneet.

Käräjäoikeus hylkäsi kanteen kesäkuussa 2019. Hovioikeus kumosi käräjäoikeuden tuomion ja velvoitti yliopiston maksamaan professorille 68 807 euroa ja korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Helsingin yliopiston hallintojohtaja **Esa Hämäläinen** kertoi joulukuussa sähköpostitse, että yliopisto ei ole päättänyt, hakeeko se valituslupaa korkeimpaan oikeuteen.

— Yliopisto ja bio- ja ympäristötieteellinen tiedekunta ovat yt-prosessin aikana arvioineet, että professorin ja tenure track -apulaisprofessorin alamäärittelyt ovat selvästi erilaiset ja siksi kyse on ollut eri tehtävistä. Käräjäoikeus oli samaa mieltä, mutta hovioikeus ei. Käymme oikeuden päätöksen läpi asianajajamme kanssa ja päätämme vasta sen jälkeen, haemme valituslupaa.

Helsingin yliopiston vuonna 2015 käynnistyneitä yt-neuvotteluita on käsitelty oikeudessa aiemminkin. Helsingin käräjäoikeus määräsi syyskuussa 2019 yliopiston maksamaan viidelle irtisanotulle työntekijälle korvauksia yt-lain rikkomisesta. Tuomion mukaan yliopisto ei antanut työntekijöiden edustajille riittävästi tietoa esimerkiksi siitä, miten vähennystarve kohdistui tiedekunnissa ja erillislaitoksissa. Yliopiston katsottiin myös laiminlyöneen velvollisuutensa selvittää, olisiko irtisanomiset voitu välttää. Helsingin yliopisto valitti ratkaisusta hovioikeuteen, jonka käsittely on vielä kesken.

Professoriliiton valtuuston puheenjohtaja **Jaana Hallamaa** pitää merkittävänä sitä, kuinka hovioikeus korosti yliopistolaissa määriteltyä tieteen ja opetuksen vapautta. Käräjäoikeus vertaili Hännisen ja tenure trackille palkatun tutkimusprofiilia selvittääkseen tehtävien samankaltaisuutta, mutta hovioikeus ei lähtenyt näitä vertaamaan lainkaan. Se totesi, että professorin tehtävään kuuluu olennaisesti tutkimuksen vapaus.

— Tuntui hyvältä, että asiaa oli tarkasteltu laajemmasta perspektiivistä: mikä yliopisto on instituutiona ja miksi yliopistoille on erillislainsäädäntöä.

Hovioikeus otti kantaa myös vakinaistamiskoloon: tenure track on varsin pitkän koeajan kaltainen järjestelmä, jota työsuojelulaki ei tunne.

Hallamaa työskentelee Helsingin yliopistossa sosiaalietiikan professorina ja kertoo, että vuoden 2016 irtisanomiset tuntuivat yliopistoyhteisöstä ”hakuksi tulemiselta”.

— Vaikutus näkyy vieläkin kyynistymisenä ja huolena, ehkä jonkinlaisena pelkona, hän kertoo.

Heikki Hännisellä menee hyvin. Hänellä on uusi työ Kiinassa, ja yksityiselämäänsä onnea on tuonut uusi puoliso.

— Nykyisessä työssäni saan keskittyä täysin tutkimukseen. Viimeksi minulla oli tällaista väitöskirjantekijänä. •

Ei kilpailla vaan kilvoitellaan

Suomalaiset yliopistot pärjäävät parhaiten toimimalla yhteisönä, Professoriliiton uusi puheenjohtaja Jukka ”Jups” Heikkilä sanoo.

Kuten niin monet asiat suomalaisessa yliopistomaa-ilmassa, myös tietojärjestelmätieteen professorin **Jukka ”Jups” Heikkilän** tuore pesti Professoriliiton puheenjohtajana juontaa juurensa vuoden 2010 yliopistouudistukseen. Heikkilä oli toiminut jukolaisena luottamusmiehenä Jyväskylän yliopistossa jo vuosina 2009–2010, mutta sitten yhdistysura jäi vuosiksi tiedeuran varjoon.

2010-luvun edetessä yliopistolain mukanaan tuomat komplikaatiot ja lisääntyvä yhteistyön tarve saivat hänet jälleen aktivoitumaan. Yliopistojen hallinto oli alkanut paisua ja byrokratisoitua entisestään, ja pääministeri **Juha Sipilän** kaudella tehdyt leikkaukset runtelivat tutkimusta ja opetusta. Samalla toimintatapoja yritettiin uudistaa viranhaltijavetoisesti hallinnosta käsin. Johtamista ja organisaatioita tutkinut Heikkilä kuitenkin tiesi, että organisaatiokulttuuria voivat muuttaa vain tekijät itse, yhteistyössä.

– Minusta alkoi näyttää siltä, että tilanteet joko eskaloituvat tai niitä ryhdytään yhdessä ratkaisemaan. Ammattiliitto on siinä aika kätevä, Heikkilä sanoo.

Marraskuun lopussa Professoriliiton valtuusto valitsi Heikkilän liiton puheenjohtajaksi ja lääketieteen pro-

fessori **Eeva Moilasen** varapuheenjohtajaksi. Heikkilä toimi edellisessä hallituksessa varapuheenjohtajana.

Puheenjohtajan pesti tuntuu Heikkilästä mielekkäältä, sillä yhdessä tekeminen on viime vuosina tuonut tuloksia. Lisäleikkaukset saatiin torjuttua ja yliopistoindeksi palautettua. Yhteistyö yliopistolaisten ja yliopiston johdon ja hallinnon välillä on jatkuvasti parantunut. Oikeusnormien vastaisia määräaikaissuusia ja irtisanomisia vastaan on taisteltu onnistuneesti oikeudessa ja tekijänoikeussopimuksia on modernisoitu.

Yhteistyöstä puhuessaan Heikkilä ei tarkoita vain ammattiliittojen ja yliopistojen johdon välistä yhteistyötä, vaan kaikkea muutakin: ammattiliittojen kesken, yliopistojen kesken ja yliopistolaisten kesken mutta myös yritysten ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa.

– Yliopistouudistuksessa yliopistosta luotiin kilpailuareena, kun se on oikeasti kilvoitteluareena. Tiedettä tehdään yhteistyössä, ja tähdätään koko ajan korkeampiin suorituksiin. Meitä vastaan on aika, ei toinen yliopisto.

Heikkilä kokee, että Professoriliitto on siitä poik-

Jukka Heikkilä tunnetaan laajasti lempinimellä "Jups". Se sai alkunsa lukion luontokerkhossa 1980-luvun alussa, mutta koko tarina ei Heikkilän mukaan ole painokelpoinen.

PROFESSORILIITON HALLITUS VUONNA 2021

Puheenjohtaja: **Jukka Heikkilä** (2021–2022),

Turun yliopisto (tietojärjestelmät)

Varapuheenjohtaja: **Eeva Moilanen** (2021–2022),

Tampereen yliopisto (lääketiede)

Jäsen	Varajäsen
Petri Mäntysaari (2018–2021) Svenska Handels-högskolan (kauppaoikeus)	Markku Vieru (2020–2021) Lapin yliopisto (liiketaloustiede)
Matti Alatalo (2020–2021) Oulun yliopisto (fysiikka)	Markus Olin (2018–2021) VTT (käytetyn ydinpolttoaineen loppusij. mallinnus)
Johanna Moisander (2020–2021) Aalto-yliopisto (organisaatiotietä)	Edward Hæggström (2018–2021) Helsingin yliopisto (fysiikka)
Jussi Välimaa (2019–2022) Jyväskylän yliopisto (koulutustutkimus)	Kristiina Ilmonen (2021–2022) Taideyliopisto (kansanmusiikki)
Teija Laitinen (2021–2022) Vaasan yliopisto (liiketaloustiede)	Erkki Lähderanta (2021–2022) LUT-yliopisto (fysiikka)
Juha Rouvinen (2021–2022) Itä-Suomen yliopisto (kemia)	Reko Leino (30.11.2019–2022) Åbo Akademi (kemia)

keuksellinen ammattiliitto, että jäsentensä edunvalvonnan lisäksi se valvoo tieteen etua.

– Tehtävämme on se, mitä yliopistolaissa lukee. Edistämme vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä ja annamme tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta. Tutkimuksemme ja taiteellinen toimintamme vaikuttaa monipuolisesti suomalaiseen yhteiskuntaan ja ihmiskuntaan.

Heti alkuvuonna odotetaan tärkeitä linjauksia yliopistojen ja tieteen tulevaisuudesta, kun yliopistojen autonomiaselvitys ja koulutuspoliittinen selonteko valmistuvat. Niissä otetaan Heikkilän mukaan kantaa muun muassa siihen, minkälaisena organisaationa yliopistoja jatkossa kehitetään: yhteisöllisenä vai korporatistisena.

– Niillä resursseilla, jotka Suomessa on käytävissä, en näe, että yliopisto-organisaatio voisi olla mitään muuta kuin yhteisö.

Heikkilän 30 sivua pitkistä CV:stä löytyy tietojärjestelmätieteen lisäksi muutamia tutkimuksia hydrobiologian alalta. Tämä selittyy sillä, että Heikkilä asuu Varsinais-Suomessa Littoistenjärven rannalla. Järven

sinileväongelmaa oli manattu 1990-luvulta asti, kun Heikkilä järven hoitokunnan puheenjohtajana ryhtyi ajamaan järven kemiallista käsittelyä vuonna 2016. Aiemmin pahasti rehevöityneen järven vesi on palautunut kirkkaaksi, hajuttomaksi ja värittömäksi. Myös eliöstön tila kohentui ja virkistysmahdollisuudet parantivat.

– Projektin toteuttaminen oli erittäin kompleksinen asia. Oli hommattava rahoitus, järjestettävä asiantuntijoita paikalle sekä jatsailtava paikallisten asukkaiden, maanomistajien ja valvovien viranomaisten kanssa. Se vaatii taitoja, joita yliopistomaailmassa oppii.

Samanlaisena projektina Heikkilä näkee myös ammattiliiton johtamisen. Tarvitaan monenlaista osaamista, mutta ennen kaikkea motivaatiota ja yhteistyötä. Kumpikin urakka vaatii silti paljon aikaa, vaikka delegoiminen onkin välttämätöntä. Heikkilä luopui laitosjohtajan tehtävistään puheenjohtajaksi siirtyessään. Uhrauksesta ei silti ole kyse, hän sanoo.

– Kun tulee ikää ja etenee urallaan, näkee, että enin osa duunista on jo tehty. Silloin kannattaa kuunnella nuorempia ja ryhtyä petaamaan tulevaisuutta heille. Vähän niin kuin Littoistenjärven kanssa. •

Taideyliopiston professorit voittivat määräaikaisuusjuttunsa

Taideyliopiston professorit vaativat työsuhteidensa vakinaistamista, ja työtuomioistuimien hyväksyi vaatimukset. Se totesi ratkaisussaan joulukuun lopulla, että **Anna-Kaisa Rastenbergerin** ja **Anita Seppän** työsuhteet on tehty työnantajan aloitteesta määräaikaistuksi ilman perusteltua syytä. Työsopimuksia on näin pidettävä toistaiseksi voimassa olevina. Molempien työsuhteiden olisi päättynyt vuoden lopussa, ja lähes vastaavat työtehtävät oli pantu uuteen hakuun.

Kantajana tapauksessa oli JUKO. Professoriliitto oli alusta alkaen professorien tukena ja kantoi muun muassa riskin oikeudenkäyntikuluista.

Työtuomioistuimen mukaan määräaikaisuus on yliopistoissakin suppeasti sovellettava poikkeus. Pääsääntöisesti pitäisi tehdä toistaiseksi voimassa oleva sopimus. Alan vakiintunut käytäntö ei yksin riitä perusteeksi määräaikaisuudelle, vaan taidealojen on noudatettava työsuhteissa samoja periaatteita kuin muidenkin alojen.

Taidehistorian ja -teorian professori Anita Seppä toivoo ratkaisun toimivan myönteisenä ennakkotapauksena. Hän hoitaa kolmatta full-professuuriaan ja sai oikeuden päätöksellä 52-vuotiaana ensimmäisen vakinaisen työsuhteensa.

– Tuomiossa korostetaan tieteen ja taiteen vapautta, jota esimerkiksi yliopistojen strategiatyö tai henkilöstöpolitiikka ei saa kaventaa tai heikentää. Tämä on todella tärkeä sivistysyliopiston puolustuspuhe, joka vahvistaa mahdollisuuksiamme työskennellä pitkäjänteisesti ja rohkeasti suomalaisen tutkimuksen ja taiteen hyväksi, Seppä sanoo.

Professoriliiton toiminnanjohtaja Tarja Niemelä uskoo, että työtuomioistuimen päätös heijastuu laajalle.

– Päätös vaikuttaa koko Taideyliopistoon, kaikkiin taidealoihin ja kaikkien muidenkin yliopistojen määräaikaisuuksiin, koska tuomioistuimen perustelut ovat niin hyvät, Niemelä sanoo.

Samoin arvioi Tieteentekijöiden edunvalvontajohtaja **Mia Weckman**. Hän korostaa työtuomioistuimen

päätöksessä sitä, että työsopimuslakia on noudatettava yliopistoissa samalla tavalla kuin muillakin työpaikoilla.

– Tätä olemme toistaneet koko ajan, vaikka työnantajat ovat sanoneet, että yliopistoissa tilanne on jotenkin erilainen. Ensimmäiset tuomioistuimien ratkaisut vain vahvistavat tätä mielestämme selvää asiaa.

Weckman pitää hyvänä asiana sitä, että oikeusprosessi on nyt käyty läpi ja koeteltu.

– Jos yliopistot itse ja Sivistystyönantajat eivät lähde valvomaan, että työsopimuslakia noudatetaan, tulemme viemään enemmänkin asioita oikeusprosesseihin.

Taideyliopisto on linjannut, että työtuomioistuimen päätöksen myötä yliopisto käy läpi kaikki akateemisen henkilöstön määräaikaiset työsuhteet, joita on noin 150. Professoriliiton **Tarja Niemelä** pitää tehtyä linjausta oikeana, ja muistuttaa, että jos perusteita määräaikaiselle työsuhteelle ei ole ollut nimittämishetkellä, työntekijä tulee vakinaistaa.

Taideyliopiston rehtori **Kaarlo Hildén** kommentoi päätöksen vaikutuksia:

– On todennäköistä, että täsmentyneet määräaikaisuuden perusteet johtavat myös muihin vakinaistamisiin. Meillä on ollut vuosikymmenien aikana vakiintunut käytäntö, jota ei ollut selkeytetty suhteessa työsopimuslakiin. Nyt on saatu kehikko, jonka avulla sekä voimassa olevat että tulevat määräaikaisuudet käydään läpi.

Viime vuonna Taideyliopisto otti käyttöön professorin vakinaistamispolun. Yliopisto on korostanut, kuinka se lisää tulevana vuosina vakinaisten määrää. Professoriliitto on ottanut kantaa siihen, että urajärjestelmä perustuu pitkän koeajan kaltaisiin määräaikaisuuksiin, jotka ovat työsopimuslain kanssa ristiriidassa.

– Urajärjestelmän tavoitteena on lisätä vakinaisten työntekijöiden määrää, joten siinä mielessä se on ollut oikeansuuntainen. Meidän täytyy tarkentaa periaatteita, joilla määräaikaisuuksia voidaan urajärjestelmän parissa ja muutenkin yliopistossa käyttää, Hildén sanoo. •

TERHI HAUTAMÄKI

MAIJA S. PELTOLA JATKAA TIETEENTEKIJÖIDEN PUHEENJOHTAJANA

Fonetiikan professori **Maija S. Peltola** jatkaa Tieteentekijöiden puheenjohtajana vuodet 2021–2022. Peltolan valitsi jatkokaudelle Tieteentekijöiden syysliittokokous marraskuussa. Vuonna 2019 puheenjohtajana aloittaneella Peltolalla ei ollut kokouksessa kilpailijoita. Oma jatkopäätös oli tehty jo aikaa sitten, Peltola kertoo.

– Sitä vain piti miettiä, että vieläkö minut huolitetaan. Olin sitä mieltä, että kaksi vuotta ei riittänyt mihinkään. Nyt jo kauhistuttaa, että tämä herkkä loppuu parin vuoden päästä.

Tieteentekijöiden vuotta 2020 määritteli tietysti monella tapaa korona, ja se värittää myös alkanutta vuotta. Vuosi 2021 on tutkitun tiedon teemavuosi, jota Peltola kertoo odottaneensa innolla. Koronan takia perinteiset teemavuosien sabluunat eivät kuitenkaan toimi sellaisinaan. On mietittävä uusia ratkaisuja.

Viime vuosi näytti, että sellaisia kyllä keksitään. Liitto teki, mitä toimintasuunnitelmaan oli jo ennen koronaa kirjattu – ja teki kaiken hyvin, Peltola sanoo.

Miksei vakituinen –kampanja toi näkyvästi esiin määräaikaisten tieteentekijöiden aseman, virtuaaliseksi muuttuneessa yliopistokiertueessa päästiin

TIETEENTEKIJÖIDEN HALLITUS VUONNA 2021

Puheenjohtaja: **Maija S. Peltola** (TYT)

Varapuheenjohtajat: **Tero Karjalainen** (ITTE)

ja **Sanni Tiitinen** (TATTE)

Jäsen	Varajäsen
Esa Hakala (INA)	Eija Poteri (INA)
Tommi Kokkonen (HYT)	Laura Kortesoja (HYT)
Pauli Väisänen (OYA)	Pirkko Viitala (OYA)
Johanna Turunen (JYTTE)	Matti Leppäniemi (JYTTE)
Meri Jalonen (SATY)	Stina Giesecke (SATY)
Alex Jung (ATTE)	Seppo Virtanen (TYT)
Ilona Mettiäinen (LATI)	Hanna Rautajoki (TATTE)
Mika Helander (FfÅA)	Sanna Rantakömi (ITTE)

jakamaan yliopistojen hyvään johtamiseen liittyviä teemoja ja tutkijoiden maalittamisen ongelmat nousivat yleiseen keskusteluun. Tärkeä oli myös Tutkijan vastuullisen arvioinnin suositus, jota Peltola oli mukana laatimassa.

– Siitä näkee sen, että tieteentekijät tekevät monenlaista, ja työn arviointi vain yhdenlaisella metriikalla on ihan kummallista. Jos meillä on lain mukaan kolme tehtävää, kai niitä kaikkia pitää arvioida ja arvostaa. Olisi tärkeää, että ihmiset pääsisivät kukin kukin omalla tavallaan kuka missäkin.

Kuluvana vuonna on oltava hereillä heti alkuvuodesta, kun koulutuspoliittinen selonteko ja yliopistojen autonomiaselvitys julkaistaan. Autonomiaan selvittävään työryhmään kuuluu myös Peltola. Myöhemmin keväällä tulevat kuntavaalit.

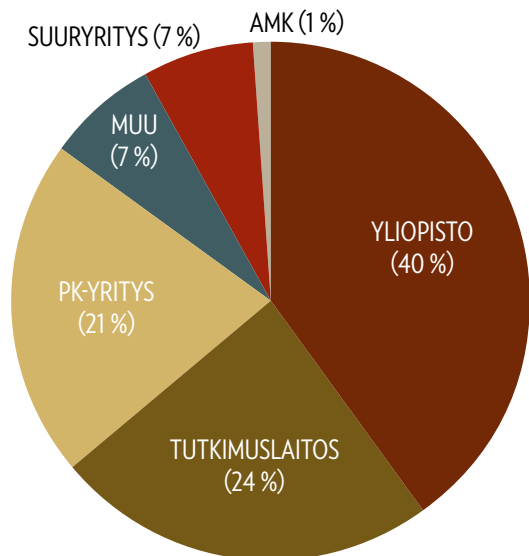
– Niissäkin pyrimme saamaan esiin tutkitun tiedon roolia poliittisessa päätöksenteossa.

Jos korona-ajassa on ollut jotain hyvää, se on Peltolan mukaan ollut mahdollisuus katsoa paikaltaan koko tieteentekijöiden kenttää ja ymmärtää, mitä kaikkea sille mahtuu. Vaikka korona-ajastakin on selvitty, Peltola odottaa jo kuumeisesti sitä, että pääsisi kiertämään yliopistoja omin jaloin.

– Monella paikkakunnalla on paljon hyvää menossa. Pitää saada kerättyä yhteen, mitkä hyvät käytännöt toimivat missäkin, ja levittää niistä tietoa. •

TUOMO TAMMINEN

VARMISTUNUT EU-RAHOITUS ORGANISAATIOTYYPEITTÄIN

YHTEEVETO SUOMEN AVAINLUVUISTA HORISONTTI 2020 -OHJELMASSA

1 291 000 000 € Suomalaisille osallistujille varmistunut rahoitus

2 934 Suomalaisten osallistumisten lukumäärä

14,62% Onnistumisprosentti osallistumisista (EU-keskiarvo 15,59 %)

1895 Hankkeet, joissa mukana ainakin yksi suomalainen osallistuja

747 Osallistuvat suomalaisorganisaatiot

415 Osallistuvat suomalaiset pk-yritykset

218 Konsortiohankkeiden koordinoinnit

LÄHDE: BUSINESS FINLAND, TIEDOT SYYSKUUULTA 2020

14,5/15 pistettä

EU:n Horisontti 2020 -rahaa saadakseen tutkimushankkeen täytyy saada arvioitsijoilta liki täydet pisteet. Seitsemänvuotisen rahoituskauden aikana Suomeen on tullut Horisontti-rahaa 1,3 miljardia euroa.

Suomalaiset tutkijat ovat onnistuneet EU:n Horisontti 2020 -ohjelman hauissa kohtuullisen hyvin. Suomalaisen hankkeista vähän alle 15 prosenttia on saanut rahoitusta.

– Onnistumisprosentti on hieman alle EU:n keskiarvon, mutta hankkeiden kokonaisrahoitus EU:sta vastaa euromäärältään Suomen tavoitteita, sanoo asiantuntija **Pekka Rantala** Business Finlandista.

Yksi syy onnistumisprosentin alhaisuuteen on Business Finlandin mukaan siinä, että Suomessa on

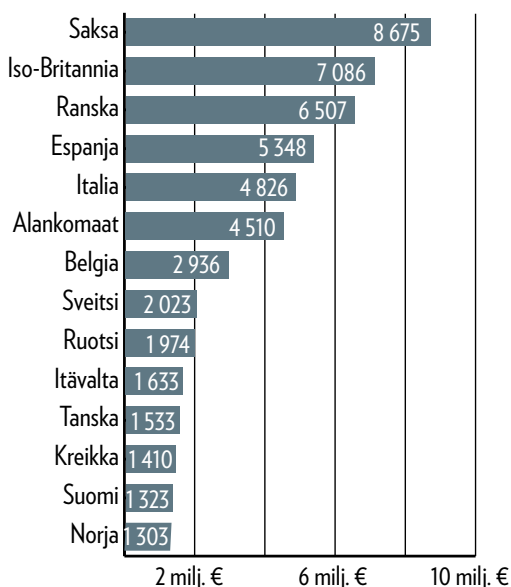
haettu EU-rahaa hyvin aktiivisesti. Toisaalta suomalaiset tutkijat ja yritykset ovat osallistuneet paljon etenkin yhden hakijan kiivaasti kilpailtuihin rahoitushakuihin, joissa jää tavallistakin herkemmin nuolemaan näppejään.

Horisontti 2020 -ohjelma alkoi vuoden 2014 alussa. Vuoden 2020 syyskuuhun mennessä ohjelmaan oli osallistunut 747 suomalaista tutkimusryhmää, jotka ovat saaneet rahoitusta yhteensä 1,3 miljardia euroa. Ohjelmasta on rahoitettu yhteensä noin 1 900:aa han-

ENITEN RAHOITUSTA SAANEET ORGANISAATIOT JA NIIDEN OSUUS VARMISTUNEESTA HORISONTTI 2020-RAHOITUKSESTA

VTT	231 489 555 €	18 %
Helsingin yliopisto	165 086 120 €	13 %
Aalto-yliopisto	112 763 434 €	9 %
Tampereen yliopisto	75 989 234 €	6 %
Oulun yliopisto	48 214 403 €	4 %
Itä-Suomen yliopisto	35 923 992 €	3 %
Jyväskylän yliopisto	28 869 853 €	2 %
Turun yliopisto	27 027 399 €	2 %
Luonnonvarakeskus	25 975 284 €	2 %
Ilmatieteen laitos	21 544 815 €	2 %

HORISONTTI 2020 -RAHOITUKSEN JAKAUTUMINEN MAITTAIN (MILJ. EUR)

ketta, jossa on ollut mukana ainakin yksi suomalainen korkeakoulu, tutkimuslaitos tai yritys. Pienimmillään hankkeeseen on osallistunut yksittäinen tutkija. Suurimmat hankkeet ovat jopa 20 miljoonan euron suuruisia kymmenien organisaatioiden yhteisprojekteja.

HANKE VAATII MYYNTITYÖTÄ

Yksi EU-rahoituksessa menestyneistä on Tampereen yliopiston konetekniikan professori **Minna Lanz**. Hän on onnistunut niin hyvin, että kuusi hanketta on mennyt läpi yksi toisensa perään. Eurooppalainen Trinity-hanke on ensimmäinen Lanzin koordinoima EU-hanke. Se keskittyy joustavan automaation ja robotiikan hyödyntämiseen teollisuudessa.

Hankkeen budjetti on noin 16 miljoonaa euroa. Sen tarkoitus on auttaa pk-yrityksiä robotisoimaan tuotantoaan.

– Yrityksillä on korkeat odotukset mukaan lähtiessään, ja EU-taustaiset hankkeet ovat pienille ja keskisuurille yrityksille haasteellisia.

Hakemuspotin tavoittelussa Lanz kokee olevansa sikäli yksin, että Suomesta ei muutamaa VTT:n kollegaa lukuun ottamatta juuri ilmaannu muita hakijoita.

Hän toivoo alalle lisää suomalaisia hakijoita.

Hakemusten tekeminen vaatii matkustamista ja verkostoitumista. Mahdolliset partnerit pitää kohdata kasvotusten. Nämä voivat olla tutkimuslaitosten edustajia tai yrityksiä. Lanzin kokemuksen mukaan onnistunut kokonaisuus vaatii aina läheistä yhteistyötä kaikkien osapuolten kesken.

– Idea on myytävä kaikille hankkeeseen lähteville ja lopulta tietysti hanketta arvioiville asiantuntijoille.

Kahden osapuolen kanssa käytävien keskustelujen lisäksi tärkeitä ovat asian ympärille kokoontuneet verkostotapaamiset.

– Hankkeen valmistelu on puhdasta myyntityötä. On oltava fyysisesti läsnä, kun keskusteluja käydään mahdollisen partnerin kanssa, Lanz sanoo.

Jokaisen hankkeeseen mukaan lähtevän kumppanin pitää pystyä kertomaan oma osaamisensa, kehitysideansa ja tavoitteensa selkeästi muille osapuolille. Kaikki tavoitteet eivät välttämättä sovi haun aiheisiin, tai ne ovat ristiriitaisia muiden tavoitteiden kanssa.

– Kun lähdetään sovittamaan ideoita 15–30 partnerin yhteiseksi sanomaksi, ollaan nopeasti hyvin haastavien asioiden parissa.

Minna Lanz

Sirpa Jalkanen

EU-RAHASTA KOVA KILPAILU

Akateemikko **Sirpa Jalkanen** Turun yliopistosta on tehnyt rahoitushakemuksia liki 40 vuoden ajan. Viime vuosina hän on toiminut myös hakemuksien arvioitsijan roolissa erilaisissa rahoitushakemuksia arvioivissa paneeleissa sekä kotimaassa että ulkomailla. Hän on ollut esimerkiksi neljä kertaa Euroopan tutkimusneuvoston (ERC) paneelissa, joka jakaa rahoitusta varttuneille tutkijoille.

EU-rahoituksesta kilpaillaan kovemmilla kriteereillä kuin kansallisissa apurahahauissa, Jalkanen sanoo. Kaikki hakemukset ovat hänen kokemuksensa mukaan hyviä, mutta EU-rahoitusta saa silti vain pieni joukko hakeneista.

– Paljon merkitystä on sillä, kuinka hyvin hakemus on kirjoitettu.

Välillä Jalkasesta tuntuu, että hakemus on kirjoituskilpailu, jossa tutkimuksen laatu ja hakijoiden osaaminen ovat toisarvoista. Arvioitsijana hän on kuitenkin oppinut paljon.

– Monet alkeelliset virheet voi poistaa omista hakemuksista, kun niitä näkee muiden tekemänä.

Myös arvioitsijat tekevät virheitä ja voivat olla tietämättömiä, sen Jalkanen on kokenut omakohtaisesti. Hän on viime vuosina keskittynyt tutkimaan, miten

imuteistä muodostuu kanavia, joita myöten syöpä leviää. Kerran hänen hakemuksensa hylättiin, koska arvioitsija väitti, että syöpä ei leviä imuteitse.

– Tämä kuitenkin sattuu olemaan lääketieteellinen fakta.

ERC-hauissa tällaisessa tilanteessa ei Jalkasen mukaan voi tehdä käytännössä mitään. Yleensä jonkinlainen valitusmahdollisuus on olemassa, mutta niitä käytetään hyvin harvoin.

ULKOPUOLISTA HAKEMUSAPUA TARJOLLA

Osa laajoihin EU-hakemuksiin keskittyvistä tutkimusryhmistä käyttää hakemusten kirjoittamiseen siihen erikoistuneita yrityksiä. Esimerkiksi suurissa konsortiohakemuksissa hakemuksen kirjoittajat ovat usein tutkimusryhmän ulkopuolisia henkilöitä. He toimivat EU-hakuihin erikoistuneissa palveluyrityksissä.

– He hallitsevat pienet yksittäiset lausahdukset ja EU-retoriikan, jotka hakemukseen pitää sisällyttää, Sirpa Jalkanen sanoo.

Tällainen retoriikka käsittelee esimerkiksi sukupuolten tasa-arvoa, eettisiä näkökohtia sekä hyötyä Euroopan tieteelle, yrityksille ja yhteiskunnille. Hakemukset ovat usein jopa 70 sivun mittaisia.

”VAIN HARVA OSAA TEHDÄ TODELLA ERINOMAISIA HAKEMUKSIA”

Tutkimusryhmien ja yritysten ei tarvitse pohtia hakemiseen liittyviä yksityiskohtia vain omalla porukalla. Business Finland ja Suomen Akatemia tarjoavat avustumuotoisen EU-projektirahoituksen hakijoille neuvontapalvelua. Osaavatko suomalaiset tutkimusryhmät hakea rahoitusta EU-ohjelmista?

— Osaavat kyllä! Voisivat kuitenkin osata vielä paremmin, sanoo EU-yhteistyön johtaja **Elina Holmberg** Business Finlandista.

— Meillä on hakemiseen liittyvää

perusosaamista, mutta jostain syystä vain harva osaa tehdä todella erinomaisia eli voittavia hakemuksia.

Osittain kyse voi Holmbergin mukaan olla hakutekniikasta kuten hakemuksen kirjoittamisesta, mutta osittain asiaan vaikuttanee sekin, että Suomi on pieni maa, jossa tutkimustiimit ovat pieniä. Kaikki eivät voi olla alansa huippuja.

Business Finlandin asiantuntija **Pekka Rantala** kehottaa suurten hankkeiden vetäjiä olemaan heihin yhteydessä. Hakuohjeissa ei näet välttämättä ole kerrottu kaikkia yksityiskohtia, mutta Business Finlandilla on niistäkin tietoa.

Rantala korostaa sitä, että jo hakemuksen ensimmäisillä sivuilla pitää olla sellainen veto, että lukeminen eteenpäin

kiinnostaa. Hakemuksen aloitukseen kannattaa siksi panostaa erityisesti.

Hänen mukaansa suomalaisilla olisi paljon kehitettävää verkostoitumisessa.

— Me suomalaiset emme ole niin sosiaalisia kuin esimerkiksi ruotsalaiset, ja tämä näkyy verkostojen luomisessa. Emme myöskään kerro avoimesti toisille osaamisestamme. Tutkimusryhmät ovat paremmin verkostoituneita kuin yritykset, mutta kaikilla on parantamisen varaa.

Tieto ei välttämättä leviä edes oman organisaation sisällä. Samassa tiedekunnassakaan ei ehkä tiedetä, mitä muuttaman seinän takana tehdään.

— Kannattaa katsoa, millaiset hankkeet ovat menestyneet EU:n tasolla ja pyrkiä näiden kanssa yhteistyöhön. •

Minna Lanz kirjoittaa itse hakemukset, sillä hän ei katso erikoistoimistojen tuovan tarpeellista lisäarvoa hakemukselle. Lanzin mukaan toimistoissa työskentelee usein entisiä tutkijoita, eli samoilla tiedoilla periaatteessa mennään.

— Vaikea sanoa, tuntevatko nämä toimijat aihetta paremmin kuin juuri sillä alueella tutkimusta tekevät tutkijat ja professorit. Toisaalta ehkä he osaavat kirjoittaa hyvinkin myyvää tekstiä ja pystyvät keskittymään yhteen hakemukseen.

Lanzin mielestä olisi joka tapauksessa hyvä, että joku oikolukisi hakemuksen ennen lähettämistä. Siinä tarkoitukseen toimistot voivat olla hyvä ratkaisu, varsinkin jos vasta aloittelee EU-hankkeiden parissa.

TUTKIMUKSEN ELINEHTO

Professori Minna Lanzilla ei hakemuksia tehdessään ole juuri kotimaisia kilpailijoita. Tekniikan professo-reista vain harva on hänen mukaansa lähtenyt mu-

kaan EU-hakuihin, vaikka osaamista olisi.

Lanz hakee rahoitusta Euroopasta, koska sen avulla hän pääsee viemään omaa tutkimustaan eteenpäin. Ilman EU-rahaa ei olisi varaa esimerkiksi kalleimpiin tutkimuslaitteisiin.

Kilpailun kovuutta Lanzin tutkimusalueella kuvaa hyvin se, että hankkeen pitää saada kaikilta viideltä arvioitsijalta lähes täydet pisteet, jotta hankke saisi rahoitusta. Eli yhteensä kolmesta kategoriasta pitää saada 14,5 pistettä 15:stä. Hylätystä hankkeesta ei saa kummoistakaan arviota, sillä palautteet saattavat olla kahden tai kolmen lauseen mittaisia.

— Tutkimusalueelleni EU-raham hakeminen on lähes elinehto. Jos en näin tekisi, kannattaisi varmaankin etsiä työpaikkaa muualta.

Hankkeiden läpimeno ei ole vain sen vetäjän asia. Lanzin hankkeista saa töitä 10–15 muutakin tutkijaa. •

”Hankkeen valmistelu on puhdasta myyntityötä. On oltava fyysisesti läsnä, kun keskusteluja käydään mahdollisen partnerin kanssa.”

MINNA LANZ

Lokakuussa väitellyt Henna Juusola kertoo kasvaneensa tutkimusaiheeseensa. Hän toimi koulutuspoliittisten kysymysten äärellä jo opiskeluaikoina ylioppilaskunnan hallituksessa ja myöhemmin työpaikassaan Suomen opiskelijakuntien liitossa SAMOKissa.

PISA-MENESTYS SIIVITTÄÄ SUOMALAISTA KOULUTUSVIENTIÄ, MUTTA KOULUTUKSEN LAATU EI OLE ITSESTÄÄNSELVYYS, SANOO TAMPEREEN YLIOPISTON TUTKIJA **HENNA JUUSOLA**. MYÖS KOULUTUSVIENNIN ETIIKKAA ON SYYTÄ POHTIA LISÄÄ.

TEKSTI **TERHI HAUTAMÄKI**

1) Hallintotieteen alan väitöstyössäsi toteat, että Pisa-menestys ei takaa laadukasta koulutusvientiä. Onko Suomessa liioiteltu käsitys koulutuksemme ylivoimaisuudesta?

– Pisa-menestys on tuonut tunnettua, mutta käytännössä täytyy olla muutakin tarjottavaa kuin maine. Kansallisen strategian tasolla korostuu koulutuksen ylivoimaisuus, mutta laatuun voivat vaikuttaa hyvinkin käytännönläheiset seikat, esimerkiksi se, että henkilökuntaa on riittävästi. Tutkin suomalaisen yliopiston Indonesiassa järjestämää opettajankoulutusta, jossa oli koko ajan kaksi opettajaa paikalla. Se oli hyvä, sillä vieraassa maassa oli mahdollista saada mahavaivoja tai sairastua. Toteutuminen ei ollut siitä kiinni, että opettaja ei pystynyt kipeänä vetämään opetusta.

– Koulutusviennin kenttä on hajanainen. Korkeakoulujen ja oppilaitosten ohella mukana on startupeja ja konsultaatiota tarjoavia palveluyrityksiä. Halutaan tarjota suomalaista koulutusta, mutta samalla ajatellaan, että suomalainen tapa on räätälöidä koulutusta paikallisiin tarpeisiin. Myös korkeakoulutuksen viennissä voisi jonkinlainen validointi tai teema-arviointi olla hyödyllistä.

2) Tutkimuksesi mukaan laatu syntyy käytännössä rakentuvasta luottamuksesta. Miten tämä näkyi Indonesiassa?

– Pisa-menestys kiinnosti indonesialaisia peruskoulun opettajia, jotka osallistuivat maisteriohjelmalle, mutta monella oli epäilyksiä, koska koulutusta antava yliopisto ei ollut nimenä tunnettu. Luottamus syntyi, kun he kokivat, että opetushenkilökunta on pätevää ja haluaa oikeasti opettaa heitä ja että he voivat keskustella vapaasti ja tuoda esiin myös kritiikkiä.

3) Millaisia eettisiä kysymyksiä koulutusvientiin liittyy?

– Kun oppilaitokset yksityistävät koulutusvien-

nin toimintoja, on hyvä pohtia läpinäkyvyyttä. Tuleeko opiskelijoiden rekrytoinnista liikesalaisuuksia? Jos rekrytointiin kohdemaassa käytetään agentteja, miten taataan, että nämä välittävät opiskelijoille oikeaa tietoa? Jos koulutuksessa käytetään paikallisia opettajia, kuinka hyvin he ovat perillä konseptista ja kuinka sitoutuneita he ovat?

– Kun pandemiatilanteessa koulutusta siirretään digitaalisiin sovelluksiin, on hyvä miettiä, kenellä on oikeus päästä niihin. Maailmassa on yhä alueita, joissa naisten ei ole mahdollista käyttää puhelinta tai tietokonetta yhtä vapaasti kuin miesten. Miten tämä huomioidaan koulutusviennissä?

4) Onko suomalaisessa koulutuksessa jotain kulttuurisidonnaista, mitä on hankala viedä?

– Suomesta viedään myös varhaiskasvatusta. Tämä ei ollut osa väitöskirjatutkimustani, mutta nähdäkseni suomalainen varhaiskasvatus on hyvin lapsilähtöistä moneen muuhun traditioon verrattuna. Siinä on paljon leikkiä, ja Suomessa koulu aloitetaan verrattain myöhään. Jos suomalaista varhaiskasvatusta viedään aivan toisenlaiseen kasvatuskulttuuriin, tuleeko lapselle iso muutos, kun hänellä oletetaan olevan paikalliseen kouluun tarvittavia valmiuksia?

5) Vuonna 2020 ajettiin alas tappiollinen neljän yliopiston vientiyhtiö Finland University. Miksi koulutusviennistä on niin vaikea saada kannattavaa?

– Pandemia on varmasti vaikuttanut, mutta korkeakoulujen vientikonsortiossa voi olla vaikeaa myös löytää yhteiset tavoitteet. Osalla on jo ollut omaa vientiä tiedekunnissa ja yksiköissä, jolloin konsortio ei välttämättä tuo lisäarvoa eikä olemassa olevan toiminnon siirtäminen tunnu välttämättä mielekkäältä. Tilanne on varmasti erilainen kuin jos kaikki aloittavat alusta. •

KOLUMNI

ANNE NEVGI

DOSENTTI,
YLIOPISTOPEDAGOGIIKAN
YLIOPISTONLEHTORI,
HELSINGIN YLIOPISTO

Kuka maksaa etäopetuksen työtilat?

Kun koronapandemia alkoi, yliopistoissa toimittiin nopeasti. Ovet suljettiin, ja siirryttiin yhdessä yössä etäopetukseen. Yliopistojen opettajat siirsivät opetuksensa Zoomiin tai Teamsiin ja opettelivat tekemään opetusvideoita. Hyviä ja uusia digipedagogisia ratkaisuja kehitettiin ja otettiin käyttöön.

Mahdollisuuksien mukaan annettiin myös hybridiopetusta, jossa osa opiskelijoista on lähiopetustilanteessa, ja osa osallistuu etäyhteyksien kautta. Venyttiin jopa yli voimien, ja vuotuinen kokonaisytyöaika ylittyi monella opettajalla.

Onnistunutta digiloikkaa hehketettiin erityisesti yliopistojen johdossa, ja myös moni opettaja

innostui aivan uudella tavalla opetuksensa kehittämistä saatuaan kokemusta etäopetuksesta.

Pitkät luennot muuttuivat lyhyiksi opetustuokioiksi ja opiskelijoiden aktiivisiksi ryhmäkeskusteluiksi Zoom-opetuksessa. Etäopetus ravisteli luutuneita käsityksiä hyvästä opetuksesta ja digiloikan lisäksi tehtiin huikeita pedaloikkia. Etäopetukseen kehitettiin hyviä käytäntöjä. Opiskelijat kiittivät, koska etäopetus toi heidän opintoihinsa joustavuutta sekä riippumattomuutta ajasta ja paikasta.

Syksyllä monet opettajat alkoivat kuitenkin raportoida väsymyksestä ja uupumisesta. Zoom-kokouksista ja Zoom-opetuksesta raketut työpäivät kävivät voimille. Läppärin ruudulla kollegat ja opiskelijat näkyivät vain kuvakkeina ja nimikirjaimina – kasvottomina. Yhteisö oli kadonnut, ja yksinäi-

SAKSITUT

1 ”Mikäli akateeminen prekarisaarisuus ei vähene – tai lisääntyy entisestään – voidaan kysyä, kenellä on jatkossa varaa ottaa sellaisia taloudellisia ja sosiaalisia riskejä, jota yliopistotutkijan uraan liittyy sekä minkälaisia seurauksia prekarisaatiolla on monimuotoisuuteen yliopistoissa. Esimerkiksi Saksassa on osoitettu, että naisilla sekä maahanmuuttaja- että työväenluokkataustaisilla tutkijoilla on vaikeuksia ottaa niitä sosiaalisia ja taloudellisia riskejä, joita epävarmaan yliopis-

totyöhön liittyy. Näin ollen yliopistojen prekaareilla työoloilla on – tutkimuksen teon edellytysten heikentymisen lisäksi – taipumus uusintaa rakenteellista yhteiskunnallista epätasa-arvoa.”

TUTKIJATOHTORI ROLLE ALHO,
POLITIIKASTA.FI, 15.12.2020

2 ”Vaikka harva perinteisiin nojaava historioitsija enää julistaakaan esittävänsä varman totuuden, eivät tutkijat usein perustele lukijoilleen omia lähdevalintojaan

ja yhteiskunnallisia lähtökohtiaan. Näinkin yksinkertainen huomio vesittää alkupe-
räisen ihanteen totuudenmukaisuudesta: jokainen tutkimus perustuu tutkijan itse valitsemaan narratiiviin ja omaan elämänhistoriaan sekä yhteiskunnalliseen asemaan. Tieteensosiologinen tutkimus historioitsijoiden (ja muiden tieteenharjoittajien) tutkimusaiheiden valinnoista voisi olla paljastavaa luettavaa.”

DOSENTTI TUOMAS TEPORA,
DUODECIMLEHTI.FI (2020:136(24))

syys tuntui ahdistavalta.

Myös opiskelijat uupuivat ja väsyivät. Erityisesti ensimmäisen vuoden opiskelijat olivat huomattavasti ahdistuneempia ja uupuneempia kuin aikaisempina vuosina. Monet kertoivat kaipaavansa jo

”Hyvää ja korkeatasoista etäopetusta ei synny keittiön pöydän kulmalla pientä läppärin ruutua tuijotellen.”

aikaa, jolloin voi tavata kollegoita ja opiskelijoita kasvokkain.

Nyt on alkamassa kolmas lukukausi, jossa kaikki opetus toteutetaan pääsääntöisesti etänä.

Tosin tässä vaiheessa tulevaisuus näyttää jo valoisammalta, kun koronarokotukset ovat käynnistymässä. Ehkä vielä jaksamme tämän kevään etänä, ja ensi syksynä saamme palata takaisin normaaliin yliopistoon? Ehkä vielä tämän lukukauden jaksamme venyä ja opettaa etänä?

Mutta emme jaksa enää yksin. Tarvitsemme akateemisen yhteisöme tuen, ja opiskelijamme kuuluvat tähän yhteisöön. Tarvitsemme tilat ja laitteet työmme tekemiseen.

Niin laadukas opetus kuin syvälinen oppiminenkin edellyttävät rauhallisia tiloja ja mahdollisuutta keskittyä. Keskittymistä tukevien tilojen lisäksi tarvitaan yhteisölliseen työskentelyyn sopivia tiloja.

Pitkään jatkunut poikkeustila on herättänyt myös kysymyksen siitä, kuuluuko yliopiston opettajan hankkia itselleen työn teke-

miseen soveltuvat laitteet ja maksaa rauhallisesta työtilasta? Koti ei tarjoa rauhallista tilaa kaikille. Jos kampukselle ei voi tulla ja kirjastotkin sulkevat ovensa, mistä löytyy tila opetukselle ja opiskelulle ja kuka sen maksaa?

Laadukas etäopetus edellyttää vakaita verkkoyhteyksiä, isoja näyttöjä, hyvää akustiikkaa ja valaistusta. Hyvää ja korkeatasoista etäopetusta ei synny keittiön pöydän kulmalla pientä läppärin ruutua tuijotellen.

Laadukas ja korkeatasoinen opetus syntyy akateemisen yhteisön tutkimukseen perustuvana yhteisenä työnä, yhteisen keskustelun ja kehittämisen tuloksena. Tähän työhön yliopistojen tulee tarjota tutkijoille, opettajille ja opiskelijoille parhaat mahdolliset tilat ja laitteet.

Me tarvitsemme toistemme kohtaamista kasvokkain. Sen on tämä pandemian aika opettanut. •

3 ”Lukutaitoon ei riitä laumasuoja, 60–80 prosenttia väestöstä, vaan sitä tarvitsee jokainen. Ja vaatimukset ovat entistä kovemmat lähtien kriittisestä valinnasta ja päätyn eri esitysmuotojen tulkintaan.”

PROFESSORI PIRJO HIIDENMAA,
SUOMEN KUVALEHTI 1/2021

4 ”Yliopistojen hallintoelimien rooli hakee muotoaan fuusioiden ja muutosten keskellä. Kun johto keskittyy

ja muuttuu strategiakeskeisemmäksi, ovat avoimet ja hyvin valmistellut henkilövalinnat yliopiston johtoon ja hallitukseen erittäin tärkeitä. Tässä yliopistolaisten ja yliopistokollegion pitäisi uskaltaa käyttää valtaa sekä äänestämällä että nimittämällä hallituksen visionäärisiä jäseniä, jotka uskaltavat haastaa rehtoria ja virkamiesjohtoa sekä vaatia rekrytointiprosesseilta niihin kuuluvaa lainmukaista läpinäkyvyyttä.”

DEKAANI, PROFESSORI SATU MIETTINEN,
HS MIELIPIDE 5.1.

5 ”Kun epäluottamus kohdistuu yksittäisiin päätöksiin, poliittisiin valintoihin tai vaikka tutkimuksen johtopäätöksiin, sillä voi olla korjaava vaikutus. Mutta silloin, kun epäluottamus yleistyy ja sen kohteena on koko järjestelmä – oli kyse sitten demokraattisesta päätöksenteosta, tiedeyhteisöstä tai oikeusvaltiosta – epäluottamuksella voi olla rapauttava vaikutus yhteiskuntaan.”

POLITIIKAN TUTKIJA JOHANNA VUORELMA,
TIETEENPAIVAT.FI. 11.1.

KANSI VUODEN PROFESSORI

TEKSTI **TUOMO TAMMINEN**
KUVAT **MILLA TALASSALO**

Tutkitun tiedon somalähettiläs

Jos lääkärit ja tutkijat eivät ota paikkaansa mielipidevaikuttajina sosiaalisessa mediassa, tyhjiö täyttyy huuhaalla. Ihmisten pariin jalkautuminen opettaa myös lääkäriä ja tutkijaa itseään, Vuoden Professori Juhani Knuuti sanoo.

IN ENGLISH: ACATIIMI.FI

Kaikki alkoi oikeastaan siitä, kun Turun yliopistoliseen keskussairaalaan hankittiin Suomen ensimmäinen PET-kamera. **Juhani Knuuti** oli valmistunut lääkeksi vuonna 1985 ja hoitanut aluksi vanhusten verenpaineita ja lasten korvatulehduksia terveyskeskuksissa. Ensin hän ajatteli erikoistuvansa kirurgiksi, sitten sisätautilääkeksi.

Vuonna 1987 hän päätyi töihin Tyksin kliinisen fysiologian yksikköön, joka keskittyi pitkälti sydänsairauksien diagnostiikkaan. Pian sen jälkeen, vuonna 1989, sairaalaan hankittiin PET-kamera. Positroniemissiotomografia oli tuolloin uusi kuvantamismenetelmä, eikä sen osaajia ollut Suomessa montaa.

PET-kuvantamisessa laskimoon ruiskutetaan heikosti säteilevää merkkiainetta, jonka jakautumista elimistössä voidaan seurata PET-kameran avulla. Menetelmä mahdollisti solujen, kudosten ja elinten toiminnan ja aineenvaihdunnan kuvantamisen. Knuutin mieleen on jäänyt erityisesti se hetki, kun hän näki ensi kertaa värikuvan glukosiaaineenvaihdunnasta ihmisen sydänlihaksessa.

Vuonna 1989 professori **Jaakko Hartiala** kysyi Knuutilta, olisiko hän halukas tekemään väitöskirjan sydämen PET-kuvantamisesta.

Usein lääketieteen tutkijat aloittavat jo opiskeluaikana tutkijalinjalla tai osallistuvat tutkijaryhmiin aluksi pipetoijana tai muissa vaatimattomissa tehtävissä, ja etenevät siitä pikkuhiljaa. Knuutilla ei ollut lainkaan tällaista kokemusta. Hän kuitenkin tarttui tilaisuuteen, sillä täysin uusi tutkimusala oli vastustamattoman houkutteleva.

— Moni kuvittelee, että päättää itse asioista, että asiat tapahtuvat oman tietoisien valinnan tuloksena. Minulla ura on mennyt niin, että vastaan on tullut loistava mahdollisuus, johon olen jostakin syystä tarttunut, ja se on vienyt seuraavaan vaiheeseen.

Seuraava loistava mahdollisuus koitti vuonna 1996, kun Turun yliopiston, Åbo Akademin ja Tyksin yhteinen PET-keskus sai valtakunnallisen statuksen ja keskuksen haettiin johtajaa professori **Uno Wegeliuksen** eläköidyttyä.

Knuuti oli väitellyt vuonna 1993 aiheenaan sydänlihaksen elinkykyisyys. Tutkimuksessa luonnollisesti hyödynnettiin PET-menetelmää. Hän oli kirinyt myöhemmästä aloituksestaan tutkijana ja julkaissut muuta-

→ JUHANI KNUUTI

Syntynyt vuonna 1960.

Professori, valtakunnallisen PET-keskuksen johtaja ja ylilääkäri Tyksin Kliinisen fysiologian isotooppi- ja PET-tutkimusten yksikössä.

Lääketieteen lisensiaatti 1985 (Turun yliopisto), lääketieteen tohtori 1993 (Turun yliopisto).

Highly Cited Researchers -listalla vuosina 2017, 2019 ja 2020. Yli 840 tieteellistä julkaisua Web of Sciencessä ja niillä sitereauksia yli 73 000. Suomen Tiedeakatemia jäsen. Ohjannut 27 väitöskirjaa ja useita graduja.

Palkittu muun muassa Terveystiedon vuoden vaikuttajana, Terveystoimittajat ry:n Hyvän tiedon omenalla, Duodecimin Tiedottajapalkinnolla ja Skepsis ry:n Sokrates-palkinnolla.

Asuu Raisiossa. Perheeseen kuuluu puoliso ja neljä lasta, joista kolme on jo aikuisia. Harrastaa saksofonin soittoa, laskettelua, sukellusta ja veneilyä.

man vuoden aikana nelisenkymmentä tieteellistä artikkelia. Hän oli silti varsin nuori ja kokematon valtakunnallisen, huippumodernin tutkimusyksikön johtajaksi. Sellaiseksi hänet vuonna 1996 kuitenkin valittiin. Samana vuonna hänestä tuli myös professori.

– Varmaan julkaisuni ja kokemuksen menetelmästä olivat syy siihen, että tulin valituksi. Mutta aina valinta riippuu myös kilpailijoista. Silloin ei ollut ketään kilpailijoita, joilla olisi ollut aihepiiristä satoja julkaisuja. Niitä ei ollut mahdollista tehdä tuota ennen.

Omistajat halusivat PET-keskuksesta alusta asti yhden Euroopan parhaista. Keskuksen ensimmäisinä vuosina onnistumisen paineet olivat kovat. Keskus oli ollut kallis rakentaa, ja se oli kallis ylläpitää, eikä tutkimusnäyttöä aluksi ollut paljon. Knuutin oli näytettävä, että maksajat saisivat rahoilleen vastinetta.

Se ei kuitenkaan ollut vastenmielinen tehtävä.

– Harvoin on nuorelle tutkijalle mahdollista käyttää maailman huippulaitteita omien ideoiden toteuttamiseen. Meille syntyi tosi hyvä tiimi täysin tyhjiöstä, koska aiemmin tällaista tutkimusta ei ollut ollut Suomessa mahdollista tehdä.

Alkuajoina PET-keskus työllisti parikymmentä tutkijaa. Useimmat tuon ajan tutkijakollegat ovat edenneet tutkijanurallaan professoriksi tai johtavaan asemaan sairaalassa.

– Olimme samanlaisia nuoria tai nuorehkoja samasta asiasta kiinnostuneita ihmisiä ja teimme todella paljon monennäköistä. Ei katsottu kellonaikaa tai viikonloppua, kun tutkimuksia analysoitiin.

2000-luvun alkupuolella PET-keskuksen tutkijat olivat antaneet näyttönsä. Käenpojasta oli tullut kultamuna, kuten Knuuti sanoo. Keskus sai uusia kameroita, uuden talon ja paljon uusia tutkijoita.

– Näiden vuosien aikana asenne isäntäorganisaatioissa muuttui täysin. Olimme olleet käki, joka hakee muiden rahat eikä tuota mitään, mutta meistä tuli yksikkö, joka tuottaa neljäsosan koko sairaanhoidopiiriin tutkimuksesta ja joka vuonna 2015 Turun yliopiston tieteen evaluaatiossa todettiin koko yliopiston parhaaksi.

Nykyään PET-keskuksessa työskentelee noin 200 eri alojen ammattilaista. He eivät enää vain tutki menetelmää vaan hyödyntävät sitä monin tavoin.

Keskuksessa tutkitaan lääketieteen eri erikoisalojen lisäksi esimerkiksi fysiikkaa, kemiaa ja radiokeemiaa. Tutkijoina on perustutkijoita, matemaatikkoja, liikuntatieteilijöitä ja klinikoita.

– Jos ympärillä ei olisi luonnontieteiden ja lää-

ketieteen ja monen muun perustieteen osaamista, ei nykyisenkaltaista keskusta olisi voinut syntyä.

Kuvatiedon käsittelyyn tarvitaan matemaattinen mallintaja ja uuden merkkiaineen valmistamiseen kemisti. Farmasian asiantuntijoita tarvitaan, jotta merkkiaine uskalletaan antaa ihmisille. Kuvantamislaitteiden käyttö puolestaan vaatii fyysikoita, koulutettuja bioanalytikoita ja röntgenhoitajia.

Kun PET-keskus vakiinnutti asemansa tieteen huipulla, saman teki myös sen johtaja. Knuuti on toiminut 2000-luvulla lukuisissa kansallisissa ja kansainvälisissä lääketieteellisissä luottamustehtävissä ja kerännyt kymmenien miljoonien eurojen edestä tutkimusrahoitusta.

Vuonna 2015 hän aloitti kuitenkin jälleen aivan uuden vaiheen urallaan. Hän perusti blogin.

Knuuti oli jo 1980-luvulla kiinnittänyt huomiota siihen, miten käsittämättömiä asioita lääketieteestä julkisuudessa kerrottiin. Hän kummasteli, miksi lääkärit ja tutkijat eivät ottaneet osaa terveyskeskusteluun, faktojen pohjalta.

– Mutta aika pitkään minäkin olin tutkija enkä tehnyt asialle mitään. Vaikea minun on mennä arvostelemaan ketään passiivisuudesta, ymmärrän sen hyvin, hän sanoo nyt.

– Blogikirjoitukset voi mainita CV:ssä, mutta ei niillä toistaiseksi ole ollut paljon merkitystä kenellekään tieteenekijälle. Olisi suotavaa, että yliopiston kolmas tehtävä meritoisi selvemmin myös tutkijoita.

Knuuti päätti aloittaa blogin, koska hän halusi tehdä oman osuutensa tieteen yleistajuistamisesta. Hänen ensimmäinen blogikirjoituksensa *Turun Sanomien* sivuilla ilmestyi 9. maaliskuuta 2015. Kirjoituksen otsikko kysyi: ”Mistä tietää, että terveysväite on huuhaata?”

Vajaan kuuden vuoden aikana blogikirjoituksia on kertynyt pitkälti toista sataa. Kirjoitukset eivät ole jääneet pienen piiriin tietoon. Knuutista on tullut viime vuosina yksi Suomen näkyvimmistä tutkitun tiedon puolestapuhujista ja huuhaan vastustajista.

Lukuisten tunnustusten lisäksi Knuuti on saanut myös paljon lokaa. Tietyn ravitsemusasioista kiinnostuneen yleisön mielestä hän on lääketieteellisuuden korruptoima vapaamuurari, joka vääristelee asenteellisesti tutkimustuloksia. Joukossa on paitsi maallikoita myös väitelleitä ihmisiä.

Usein Knuutin kriitikkoja ärsyttää esimerkiksi hänen nuiva suhtautumisensa homeopatiaan, energiahoitoihin tai karppaamiseen. Usein kohteeksi jou-

tuu Knuuti ihmisenä, eivät pelkästään hänen kirjoituksensa.

– Vaatii usein tietoista itsehillintää ja yön yli nukumista, ettei lähde reagoimaan. Ja kun reagoi, en reagoi sille tietylle kriitikolle vastatakseni, vaan suu-
relle yleisölle, joka väitteitä lukee. Se tekee asiasta henkisesti helpompaa.

Knuuti myöntää, että lokasankona oleminen on silti välillä rankkaa.

Miksi hän sitten käyttää niin paljon aikaansa blogikirjoituksiin ja someen? Eikö professorilla olisi tärkeämpääkin tekemistä?

Tieteen yleistajuistaminen on osa yliopistojen la-
kisääteistä kolmatta tehtävää eli yhteiskunnallista vuorovaikutusta. Knuuti suhtautuu siihen silti har-
rastuksena – aikarohmuna, kuten harrastukset usein. Hän kirjoittaa blogiinsa usein viikonloppuamuisin, kun muu perhe vielä nukkuu.

Tieteen ja tieteen yleistajuistamisen vastakkain-
asettelua hän ei ymmärrä.

– Olen oppinut valtavasti asioista, jotka eivät ole
normaalissa arjessani olevaa lääketieteen ydintä mut-
ta joita pidetään väestössä tärkeinä. Väitän, että olen
tutkijana ja lääkärinä parempi, kun minulla on kuva
myös tällaisista asioista.

Lääkärin työn ydin on perinteisesti ollut se, että
annetaan potilaalle mahdollisimman hyvää lääketie-
teeseen perustuvaa hoitoa. Yhteiskunnallinen kes-
kustelu ei ole kuulunut lääkärin työhön. Some-aika
on kuitenkin muuttanut asetelmaa.

– Olisi todella tärkeää vaikuttaa ja yleistajuistaa,
koska se vaikuttaa myös potilas-lääkärisuhteeseen. Potilaat ovat somessa, ja jos lääkärit eivät ole, se tyhjiö
täyttyy vaikka kaikenlaisilla hörhöillä.

Knuutin vaikutus on jo hänen omaa blogiaan suu-
rempi. Erään hänen luentonsa seurauksena syntyi lää-
ketieteen opiskelijoiden perustama Vastalääke ry, joka
julkaisee verkkosivuillaan tutkimukseen perustuvia,
helppotajuisia artikkeleita terveydestä ja tieteestä. Si-
vusto palkittiin vuonna 2019 vuoden journalistisena
tekona. Tänä vuonna se sai Tieteen Tiedotus ry:ltä apu-
rahan, jonka turvin toiminta laajenee Turusta muihin
lääketieteellistä koulutusta tarjoaviin kaupunkeihin.

– Me saamme viidessä vuodessa 50–100 lääkäriä,
jotka ovat saaneet koulutuksen yleistajuistamiseen. Juuri tällaista massaa tarvitaan. Suomessa on liian vä-
hän lääkäreitä ja tutkijoita, joilta toimittajat kyselevät. Kun heitä on enemmän, se myös vähentää asioiden
henkilöitymistä muutamiin harvoihin toimijoihin.

Sosiaalisessa mediassa toimiessaan Knuuti on
huomannut, että some-keskustelijoiden vä-
lille syntyy samanlaisia spontaaneja yhteyksiä
kuin tutkijoillakin. Tietyn alan ja aihepiirin
aktiiviset keskustelijat tuntevat yleensä toisensa vä-
hintään nimeltä, vaikeivätkin olisi ikinä tavanneet kas-
votusten. Aihe yhdistää, ja yhteydenottoon on matala
kynnys.

Esimerkiksi marraskuussa Knuuti oli kumoamassa
Suomen Kuvalehden mielipidekirjoituksessa julkaistuja
harhaanjohtavia tietoja 5G-teknologian terveysris-
keistä. Sähköalan standardointijärjestö SESKOn ryh-
mäpäällikkö **Vesa Linja-Aho** otti yhteyttä Knuutiin ja
hänen professorikollegoihinsa **Tapio Ala-Nissilään** ja
Risto Ilmoniemeen, ja yhdessä he kirjoittivat *Suomen*
Kuvalehden vastauksen alkuperäiselle kirjoittajalle,
lääketieteen ja kirurgian tohtorille: ”Radiotaajuista sä-
teilyä hyödyntävien laitteiden käyttö on turvallista”.

Ja kun Knuuti kirjoitti elokuussa 2020 julkais-
tua kirjaansa *Kauppatavarana terveys* (Minerva), hän
käytti tutuksi tulleita somen terveysaktiiveja vertais-
arvioijina oman tekstinsä esilukijoina.

”Blogikirjoitukset voi mainita CV:ssä, mutta ei niillä toistaiseksi ole ollut paljon merkitystä kenellekään tieteentekijälle.”

Knuuti ei ole rajannut kommentointiaan pelkästään terveysaiheisiin. Hän on huolissaan myös tieteen rahoituksesta.

Suomi oli julkaisujen viittauksilla mittattuna pitkään Euroopan kärkimaa kliinisessä lääketieteessä. Tasoa nosti Knuutin mukaan sosiaali- ja terveysministeriön yliopistosairaaloille maksama tutkimukseen tarkoitettu evo- eli erityisvaltionosuus-rahoitus, joka nykyään tunnetaan valtion tutkimusrahoituksena. Vuoden 2005 jälkeen VTR-rahoitusta on leikattu rajusti, ja sen jälkeen Suomen sijoitus on pudonnut.

– Purot ovat hupenneet minimaaliselle tasolle. Se

on selkein syy, minkä takia tutkimus on hyytynyt.

Turun PET-keskuksellekin 2000-luvun ensimmäinen vuosikymmen oli kulta-aikaa, jolloin rahoitus järjestyi helposti. Sen jälkeen raha on ollut tiukemmassa. Tekeillä olevassa sote-lakipaketissa ei ole mainittu ollenkaan yliopistollisissa keskussairaaloissa tehtävää tutkimusta.

– Aivan kuin tätä tutkimusta ei olisi olemassaakaan. Tästä on lääketieteellisissä tiedekunnissa valtava huoli. Eiväthän yliopistot pysty toteuttamaan lääketieteellistä tutkimusta ilman potilaita, ja siinä sairaalat ovat keskeisessä osassa, Knuuti puuskahtaa.

Tästä Knuutilla on tuoretta omakohtaistakin kokemusta, sillä tieteellinen valistustyö ei ole näkynyt hänen julkaisumäärissään.

Viime aikoina hän on kehittänyt sepelvaltimotaudin diagnostiikkaa. Nykyään lääkäri päättää rintakipupotilaan jatkotutkimuksista ikään, sukupuoleen ja oirekuvaan liittyvien ennakkotodennäköisyyksien perusteella. Vanhat mittarit toimivat kuitenkin huonosti. Potilaille tehdään paljon turhia ja kalliita lisätutkimuksia.

– Jos potilaat pystyttäisiin valitsemaan jatkotutkimuksiin nykyistä tarkemmin, säästettäisiin valtavasti yhteiskunnan resursseja. Me olemme tehneet tähän uuden työkalun.

Knuuti arvelee, että tutkimus tulee vaikuttamaan maailmanlaajuisiin käypä hoito -suosituksiin. Yhdysvalloissa on tarkoitus julkaista uudet suositukset tänä vuonna, ja Knuuti odottaa, että niissä on jo huomioitu nämä tuoreimmat tutkimukset.

– Tämä on hyvä esimerkki siitä, että tiede on täysin globaalia. Kaikki tiede on kaikkien käytössä.

Yliopistot korostavat kansainvälisyyttään vuosi vuodelta enemmän, mutta tärkeimmät kansainväliset verkostot syntyvät Knuutin mukaan spontaanisti tutkimuksen ympärille. Hallinnollisilla päätöksillä niitä ei voi pakottaa.

Edellä kuvattu tutkimus sepelvaltimopotilaiden diagnostiikastakin sai alkunsa niin, että tanskalainen tutkimusryhmä otti Knuutiin yhteyttä. Tanskalaisilla oli massiivinen potilasaineisto, jota ryhmä ei ollut onnistunut hyödyntämään julkaisuissa. Ryhmä pyysi Knuutia avuksi, ja pian yhteistyö tuotti useita artikkeleita kansainvälisissä huippulehdissä.

– Jos haluaa tehdä hyvää tutkimusta, yhteydet syntyvät automaattisesti niiden kanssa, joilla on luonnollinen tarve ja motivaatio tieteelliseen yhteistyöhön, Vuoden Professori sanoo. •

TYÖYHTEISÖN LIEPEILLÄ

Monet tuntiopettajat opettavat samoja kursseja vuodesta toiseen aivan kuin vakituiset. Taloudellisen epävarmuuden ohella moni kokee jäävänsä sivuun akateemisesta yhteisöstä.

— Rupean jo väsymään tähän sälään ja silppuun, sanoo tutkija ja tuntiopettaja Tuija Koivunen.

TEKSTI **TERHI HAUTAMÄKI**

Työelämän tutkija **Tuija Koivunen** väitteli vuonna 2011. Siitä lähtien hän on ollut osa-aikaisissa työsuhteissa ja ajoittain ilman työsuhdetta. Paikatakseen toimeentuloaan hän on tehnyt tuntiopettajan töitä.

Tällä hetkellä hänellä on tutkimusrahoitusta ja 60-prosenttinen työsuhte Tamperen yliopistolla. Lisäksi hän on opettanut vuonna 2020 tuntiopettajana kahta kurssia, pitänyt yksittäisiä luentoja ja tarkastanut graduja.

– Rupean jo väsymään tähän sälään ja silppuun. Olen kuitenkin tyytyväinen, että minulla on koko ensi vuosi 2021 turvattu. Se on pitkä aika. Toistaiseksi voimassaolevasta sopimuksesta pystyn hädin tuskin haaveilemaan, Koivunen sanoo.

Koivunen pitää opettamisesta tutkimustyön ohessa. Tuntiopettajan palkka on hänestä kuitenkin liian pieni. Hänen palkkaansa lasketaan nyt kaksi tuntia oheistöitä per opetustunti, mutta se ei kata läheskään kaikkea työtä. Esimerkiksi opettajien kokouksiin hän osallistuu, mutta aina omalla ajallaan ilman palkkaa.

Tuntiopettajien näkymättömyys kävi Koivusen mukaan hyvin ilmi, kun yliopistossa tehtiin hyvinvointikysely. Sitä rummutettiin erityisesti siksi, että tämä tulee nyt kaikille, myös apurahatutkijoille. Tuntiopettajille kyselyä ei kuitenkaan lähetetty.

Koivunen sanoo, että parannuksiakin on saatu. Hänestä on hienoa, että tuntiopettajille kuuluvat nykyisin työterveyshuollon palvelut. Muuten yliopistojen yhdistyminen Tampereella on hänen mielestään hankaloittanut tuntiopettajan työtä.

– Vaikka olen ollut pitkään prekaariasemassa, minun ei ikinä aikaisemmin ole tarvinnut hoitaa asiota luottamusihmisen kautta, hän sanoo.

– Nyt monet asiat eivät etene. Ei saa työsuopimusta, eikä tuntiopettaja tiedä, kenen se pitäisi tehdä. Annetaan nimettömiä sähköpostiosoitteita, joihin ei vastata. Kun ottaa yhteyttä luottamusihmiseen, kuin taikauskusta ongelma selviää.

Tuntiopettajat ovat yliopistoille monella tavalla tärkeitä. Sijaisina he mahdollistavat vakituiselle henkilöstölle tutkimusvapaita ja tuovat joustoa opetusjärjestelyihin. Väitöskirjatutkijat voivat tuntiopettajina saada ensikoketuksen opetustehtäviin. Ulkopuoliset asiantuntijat tuovat koulutusohjelmiin arvokasta osaamista.

Yliopistoilla puurtaa kuitenkin joukko opettajia,

joille tuntiopetus tuo pääasiallisen toimeentulon. Vaikka sama ihminen opettaa vuodesta toiseen samoja kursseja, työ on katkolla joka lukukausi ja opettaja jää helposti akateemisen yhteisön ulkopuolelle.

Yliopistojen opetusalan liiton YLL:n puheenjohtaja **Santeri Palviainen** sanoo, että yliopistoissa pidetään paljon työvoimaa tuntiopettajastatuksella, vaikka tarve on pysyvää.

– Vuodesta toiseen toistuu kysymys, kuka vetää tuntiopetuksena kurssin x, eikä mietitä pitkällä tähtäimellä, Palviainen sanoo.

YLL:n entinen puheenjohtaja, yliopistonlehtori **Seppo Sainio** on selvittänyt tuntiopettajien työsuhteiden kipupisteitä. Ikäsuosongelma ovat määräaikaisuudet, joita perustellaan työsuopimuksissa tyypillisesti ”tuntiopettajan työn luonteella”.

– Jos henkilö on tehnyt useita vuosia samantyyppisiä tehtäviä, joille on jatkossakin tarvetta, hänet pitäisi todeta vakinaiseksi. Se on hyvin mutkaton toimenpide, jos siihen on tahtoa, Sainio sanoo.

Tuntiopettajien ansiot jäävät usein pieniksi työmäärään nähden. Isosta vaihtelusta kertoo Sainion mukaan se, että kielikeskuksissa maisterin tutkinnon suorittaneen opettajan tuntipalkkio voi olla esimerkiksi 37–60 euroa. Yhden yliopiston eri tiedekunnissa palkkio ryhmäopetuksesta voi olla maisterille 40–55 euroa, tohtoreille 50–80 euroa. Palkkio sisältää oheistyön, kuten suunnittelun, oppimateriaalin luomisen tai materiaalin digitalisoimisen, kokeiden laatimisen, arvioinnin ja yhteydenpidon opiskelijoihin. Moni arvioi, että tunti opetusta vaatii 3–4 tuntia oheistystä.

Vaikka monella tuntiopettajalla on opettajan kelpoisuus, voivat ansiot jäädä pieniksi. Yliopisto-opettajan tyypillinen vuosiansio on noin 44 000 euroa. Alimmillaan sivutoiminen tuntiopettaja jäisi yliopistoto-opettajan enimmäisopetusmäärällä 14 600 euron vuosiansioon, kun palkka on 37 euroa opetustunnilta. Esimerkki on laskennallinen, sillä tuntiopettajan nimike on sivutoiminen.

Sainion mukaan tuntiopettajien asemaa parantaisi se, että palkanmaksun perusteena eriteltäisiin selkeästi tehtävät ja niihin käytettävä työaika. Jos tuntipalkkio sisältää oheistyön, alimpien palkkioiden tasoa olisi syytä tarkastella.

– Lisäpalkkio tulisi maksaa silloin, kun kurssi vaatii tavanomaista enemmän työtä: jos kurssilla on suuri määrä opiskelijoita, kurssi on muunnettava etä- ja digimoodiin tai on luotava kokonaan uusi kurssi, Sainio mainitsee.

”Vaikka olen ollut pitkään prekaariasemassa, minun ei ikinä aikaisemmin ole tarvinnut hoitaa asioita luottamusihmisen kautta.”

TUIJA KOIVUNEN

Tampereen yliopiston henkilöstöpalveluiden johtaja **Ilkka Haukijärvi** kertoo, että oheistehtävät huomioidaan tuntipalkassa. Valmistelutuntimäärää määriteltäessä huomioidaan muun muassa työn vaativuus ja opetuksen toteutustapa. Arvio tehdään tiedekunnissa.

Haukijärvi sanoo, että työsuunnitelmiin liittyviä ohjeistuksia ollaan yhdenmukaistamassa. Lisäksi tuntiopettajat ovat muun muassa saaneet työterveyshuollon, erilaisten digitaalisten palveluiden käyttöoi-

keuksia ja ePassi-henkilöstöedun.

– Meillä on uutena yliopistona luonnollisesti paljon fuusion jälkeistä työtä edessä, ja meidän pitää arvioida ja kehittää käytäntöjämme. Uskon, että ensi vuonnakin otamme isoja askeleita oikeaan suuntaan. Pyrimme vahvistamaan sitä, että työsuhteen muotoon katsomatta kaikki kokisivat olevansa yhteisömme jäseniä ja saisivat antaa panoksensa toimintamme kehittämiseen.

Haukijärven mukaan vuonna 2020 opetusta oli alle 80 tuntia vuodessa noin 75 prosentilla tuntiopettajista ja alle 50 tuntia noin 60 prosentilla. Suuri osa ei tee tuntiopetusta jatkuvasti monena vuonna: vain kolmannes tuntiopettajista työskenteli peräkkäisinä vuosina eli sekä 2019 että 2020 alkaneilla sopimuksilla. Haukijärvi sanoo, että vuosien varrella osa-aikaisia tuntiopettajia on vakinaistettu yliopistonopettajiksi, jos opettajan osaamisalueelle on syntynyt pysyvä tarve tutkinto-ohjelmassa.

– Näissä tilanteissa huomioidaan tutkinto-ohjelman tulevaisuuden näkymät ja tarpeet sekä yliopiston osa-aikainen henkilöstö ja tarkastellaan ensin, onko heille mahdollista tarjota lisää tunteja.

Oulun yliopistossa tuntiopetusta oli viime vuonna 48 henkilötyövuotta. Henkilöstöjohtaja **Jarmo Okkonen** ei osaa sanoa, kuinka monelle tuntiopetus on merkittävä toimeentulon lähde. Etenkin kielikeskuksessa on tuntiopettajia, joille tehdään sopimus luku-kaudeksi kerrallaan.

– Ryhmäkoot ja ryhmien määrät saattavat vaihdella ennakoimattomasti, jolloin välillä tulee enemmän kuormitusta ja tarvetta tuntiopettajille. Yleensä kannustamme henkilöstösuunnittelussa miettimään, onko järkevämpää palkata osa- tai kokoaikaiseen työsuhteeseen vai käyttää tuntiopettajia.

Yliopistonopettajan tuntipalkat vaihtelevat Oulussa 35:n ja 69 euron välillä. Okkonen mukaan palkkio määritetään minimi- ja maksimirajojen puitteissa ja otetaan huomioon aika, joka kuluu muun muassa valmisteluun, vastaanottotunteihin ja kokeiden hoitamiseen.

– Tuntiopettajan palkassa tuntihinta on korkeampi, ja se sisältää kaiken työn. Muussakin opetus- ja tutkimustyössä on sama haaste: kyetä mitoittamaan työmäärä oikein.

YLL:n Santeri Palviainen toivoo työnantajilta uskallusta suunnitella pitkäjänteisemmin ja ottaa ihmisiä kokopäiväiseen tai prosenttiperustaiseen osa-aikaiseen työsuhteeseen yliopistonopettajaksi tai -lehtoriksi.

Paikallisia parannuksia on saatu aikaan, mutta se on yleensä vaatinut sitä, että tuntiopettajat itse ovat lähteneet selvittämään ja tarvittaessa riitauttamaan asiaa liiton tuella.

– Voisi rohkaista ihmisiä tähän, mutta ymmärän, että jos lähtee riitelemään, ei sopimusta välttämättä seuraavana vuonna uusita. Hyvin harva haluaa lähteä nimellään ja naamallaan käymään näitä asioita läpi, Palviainen sanoo.

Acatiimi huomasi saman asian etsiessään tähän juttuun haastateltavia. Vain harva oli valmis puhumaan omalla nimellään.

Päätoimisesti tuntiopetuksella elävistä moni joutuu turvautumaan työttömyyskorvauksen työsuhteen katkoilla, osa myös soviteltuun päivärahaan työn osa-aikaisuuden vuoksi. Tuntiopettajat ovat kuitenkin kohdanneet pulmia työttömyysetuuden hakemisessa.

Kirjoitusviestinnän tuntiopettaja **Katja Kontturi** havaitsi ongelman, kun hän oli viime kesän työttömänä. Hän työskentelee Jyväskylän yliopiston Monikielisen akateemisen viestinnän keskuksessa Movissa. Hän on ollut tuntiopettajana vuodesta 2017, ja työsopimus tehdään lukukaudeksi kerrallaan. Toukokuun palkka, kevään viimeinen, maksettiin kesäkuussa.

– Tappelin työttömyyskassan kanssa. Sen mielestä olin kesäkuussa töissä, koska sain palkan silloin. Kun laitoksemme koulutussuunnittelija selvitti asiaa pyynnöstämme, palkanmaksut hoitavalta taholta tuli vastaukseksi, että tämä on periaate siltä varalta että jokin kurssi peruuntuu. Mutta mitäpä voi toukokuussa peruuntua, kun kaikki kurssit ovat jo loppumassa?

Jälkikäteen laskuttaminen ihmetytti siksikin, että syyslukukaudella toimitaan toisin. Marraskuun lopussa piti laskuttaa loppuvuoden opetus ennakkoon. Palkkojen maksuaika hankaloittaa elämää myös syksyllä. Työt alkavat elokuussa suunnittelukokouksilla, mutta ensimmäinen palkka tulee vasta lokakuussa.

Kontturi on ilmaissut työpaikallaan, että toivoo vakinaista työtä. Helppoa sen saaminen ei ole. Eräs kollega on tehnyt tuntiopettajan töitä vuodesta 2002.

– Minulla on käytännössä täydet tunnit, yli 400 tuntia opetusta vuodessa. Meillä tehdään keväällä tuntisuunnitelma koko vuodelle. Työsopimukset ovat silti lukukauden mittaisia, vaikka tasan tarkkaan tiedetään, että opetan myös keväällä.

Kontturi ei tuntiopettajana saa työterveyshuoltoa,

korkeakoululiikunnan palveluita eikä pysyvää työpistettä. Jyväskylän yliopiston mukaan tuntiopettaja saa työterveyshuollon, jos hän antaa tuntiopetusta koko lukukauden ajan, kahtena peräkkäisenä periodina ja jos opetustunteja on vähintään 10 tuntia viikossa, eikä hänellä ole toisen työnantajan työterveyshuoltoa.

Kymmenen tunnin raja tiputtaa Kontturin mukaan monet pois, koska kurssit eivät kulje säännöllisesti ympäri lukukauden. Hänelläkin opetusta on joinakin viikkoina vähemmän, joinakin reilusti enemmän.

Kontturi toivoo ennen kaikkea sitä, että yliopiston hallinnossa ymmärrettäisiin parantaa tuntiopettajien asemaa. Omaa työyhteisöään Movissa hän kehuu.

Palkat, jotka olivat aiemmin pienemmät kuin muilla laitoksilla, ovat nousseet samalle tasolle. Yksikön johto arvostaa tuntiopettajia ja koettaa saada aikaan parannuksia. Kirjoitusviestinnässä on Kontturin mukaan siitä onnekas tilanne, että nokkimisjärjestystä ei ole, vaan tuntiopettajat saavat vaikuttaa töihinsä kuten vakinaisetkin.

– Käytännössä laitoksen johtajat joutuvat kerjäämään yliopiston henkilöstöpäälliköltä, voidaanko saada lisää resursseja. Siitä se ei ole kiinni, etteikö laitos haluaisi palkata, Kontturi sanoo.

Tuntiopettajuudella on toinenkin puoli. Monelle opetus on mielekäs ekstratyö, eikä toimeentulo ole siitä kiinni.

Dosentti **Katariina Öörni** tekee biolääketieteellistä tutkimusta sydän- ja verisuonitaudeista ja johtaa tutkimusryhmää Wihurin tutkimuslaitoksessa. Hän myös luennoi Helsingin yliopistolla. Joskus hän pitää yksittäisen luennon, joskus on mukana kurssin suunnittelusta lähtien.

– Tykkään opetuksesta ja olen välillä tarjoutunut vapaaehtoiseksi pitämään omasta aiheesta luentoja riippumatta siitä, saanko korvauksen vai en, Öörni sanoo.

Öörni mieltää tuntiopetuksen itsensä kehittämiseksi. Hän myös etsii koko ajan hyviä gradun- ja väitöskirjantekijöitä omaan tutkimusryhmäänsä.

– Minusta on tärkeää, että itse näyn yliopistolla ja tutustun opiskelijoihin, jotta tiedän, minkä tyyppisistä asioista kukakin on kiinnostunut.

Hyöty on molemminpuolista. Wihurin tutkimuslaitokseen on tullut kuusi väitöskirjatutkijaa sitä kautta, että Öörni on tutustunut heihin luentokursseilla. Myös monet Öörnin luennoilla käyneet graduntekijät ovat hakeutuneet Wihurin tutkimuslaitokseen, kun siellä on ollut paikkoja auki. Hake-

A woman with red hair and glasses is leaning against a large tree trunk in a snowy forest. She is wearing a bright red coat, a black beanie, and a black scarf with large red and yellow floral patterns. She is also wearing green gloves and red boots with black stripes. The background shows other trees and a brick building in the distance.

**”Meillä tehdään
keväällä tuntisuunni-
telma koko vuodelle.
Työsopimukset ovat
silti lukukauden mit-
taisia, vaikka tasan
tarkkaan tiedetään,
että opetan myös
keväällä.”**

KATJA KONTTURI

”Tykkään opetuksesta ja olen välillä tarjoutunut vapaaehtoiseksi pitämään omasta aiheesta luentoja riippumatta siitä, saanko korvauksen vai en.”

KATARIINA ÖÖRNI

mista on helpottanut se, että Öörni on ollut heille jo ennalta tuttu kasvo ja he ovat tienneet, millaista tutkimusta hän tekee.

– Ymmärrän, että ne, joilla toimeentulo on tuntiopetuksesta kiinni, ovat hyvin eri asemassa. Tuntiopettajat ovat kuitenkin hirveän laaja joukko, ja kaikki eivät halua opettaa enempää kuin esimerkiksi yhden kurssin, Öörni sanoo.

Suomen yliopistoissa annettava tuntiopetus on vähentynyt huomattavasti. Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen ilmoittaa yliopistojen tuntiopetuksen määrät henkilöttyövuosina. Vuonna 2011 niitä oli noin 1 300, viime vuonna 868.

Eniten tuntiopetusta oli viime vuonna Aalto-yliopistossa, 244 henkilöttyövuotta. Yliopiston kokoon nähden Taideyliopiston tuntiopetuksen määrä on omaa luokkaansa, 148 henkilöttyövuotta, kun yliopisto ilmoittaa henkilöstön kokonaismääräksi 731 henkilöttyövuotta.

Tuntiopettajien työsuhteita selvittellyt Seppo Sainio työskentelee itse yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa. Hänen tiedossaan on linjauksia siitä, että tuntiopetusta oltaisiin merkittävästi vähentämässä. Varmuutta ei ole, huhuja sitäkin enemmän.

– Jos tehtäviä hoidettaisiin entistä enemmän aidosti pysyvissä työsuhteissa, tuntiopetuksen vähentäminen ei olisi negatiivista. Joka tapauksessa tuntiopetusresurssille on varmasti tarvetta jatkossakin, Sainio sanoo.

Sainio kertoo, että Helsingin yliopistolla on käyty keskustelua luottamushenkilöiden ja työnantajan välillä tuntiopettajien tilanteesta, mikä on myönteinen askel.

Sainio kysyi muiden yliopistojen luottamushenkilöiltä, onko jotain linjattu heidän yliopistoissaan. Näyttää siltä, että tuntiopettajien vähentämistä ei ole suuremmassa määrin tiedossa.

Turun yliopiston henkilöstöjohtaja **Sanna-Mari Tammilaakso** kertoo, että tuntiopettajien käyttöä on pyritty vähentämään jo joidenkin vuosien ajan. Hänen mukaansa Turun yliopistossa tuntiopetusta annetaan aiempaa enemmän kertaluontoisesti ja pieninä opetustuntimäärinä. Laajoista tuntimääristä koostuvaa tuntiopetusta annetaan vähemmän.

– Pyrimme käyttämään ulkopuolista osaamista vain jos se on opetuksen sisällön vuoksi välttämätöntä. Suosittelemme, että käytetään oman henkilöstön osaamista, ja pyrimme resursoimaan henkilöstömäärän niin, että valtaosa opetuksesta annettaisiin vakinaisen henkilöstön voimin, Tammilaakso sanoo.

Viime syksynä tuntiopettajana työskentelevä **Minna** huomasi konkreettisesti haavoittuvaisen asemansa. Kurssista, jota hän oli opettanut monena vuonna, maksettaisiin tästesdes 12 euroa vähemmän tunnilta.

Minna on työskennellyt Helsingin yliopistossa eri tiedekunnissa, joissa tuntipalkkoissa on muutaman euron eroja. Nyt yksi tiedekunta ilmoitti ”yhdenmu-kaistamisesta”.

– Palkkaa leikattiin aika iso siivu, mutta vielä enemmän harmitti dekaanin suhtautuminen. Hän sanoi, että palkan alennus terminä ei liity tähän, vaan heillä oli tarpeen yhtenäistää palkkiokategorioita. Hän vieläpä sanoi, että nyt tilanne on paljon parempi ja selkeämpi.

Lopulta Minnalle luvattiin maksaa päälle puolet entisen ja nykyisen palkan erotuksesta – mutta vain tämän kerran.

– Minulle pahoiteltiin sitä, että tästä ei ollut kerrottu. Ikään kuin muuten työttömänä minulla olisi mahdollisuus kieltäytyä töistä. Tässä asemassa otan vastaan ihan mitä sieltä sanotaan.

Minna ei esiinny jutussa oikealla nimellään, sillä hän toivoo saavansa töitä tulevaisuudessaakin. Vuonna 2020 hän opetti neljää kurssia Helsingin yliopistolla, ja lisäksi hänellä on ollut osa-aikainen työ. Tammi-kuusta eteenpäin töistä ei ole tietoa.

Tohtorin 70–80 euron tuntipalkka kuulostaa hyvältä, mutta käytännössä yhden oppitunnin valmisteluun menee hänen mukaansa monta tuntia, joissakin tapauksissa useampia päiviä. Kun korona-aikana opetus siirtyi verkkoon, myös tuntiopettajat tekivät paljon lisätöitä opetusmateriaalien ja tenttien eteen.

– Kun tein videoita opetusmateriaaliksi, viiden minuutin videon tekoon kului puolitoista päivää, Minna sanoo.

Jo se auttaisi, että työvälineet olisivat automaattisesti samat kuin muilla. Moniin yliopiston järjestelmiin tai ohjelmiin ei tuntiopettajilla ole automaattisesti käyttöoikeutta. Kaikkea pitää pyytää erikseen.

Minna korostaa, että hän on kiitollinen opettajan töistä. Hänen alallaan työllistyminen on vaikeaa. Erään työnhakuun liittyvän epäkohdan Minna huomasi, kun hän ei syksyllä enää löytänyt profiiliaan yliopiston tutkijaportalista, vaikka hänellä oli voimassaoleva tuntiopettajan sopimus. Aiemmin profiili oli hyvä linkittä työhakemuksiin. Sen takaisin saaminen vaati niin ikään erikseen aikaa vievän selvittelyn.

– Tuskin kukaan ilkeyttään on näitä keksinyt. Asioita ei vain ole ajateltu. •

Kuinka minusta tuli tenure track -professori

Vakinaistamispolku voi auttaa yliopistoja uudistumaan ja kilpailemaan parhaista osaajista. Yhdysvalloista tuotu malli ei kuitenkaan sellaisenaan palvele Suomen kokonaisetua, **Teemu Leinonen** kirjoittaa.

TEKSTI **TEEMU LEINONEN**
UUDEN MEDIAN MUOTOILUN JA OPPIMISEN
PROFESSORI (ASSOCIATE PROFESSOR), AALTO-YLIOPISTO

Tutustuin ensimmäisen kerran tenure track -järjestelmään vuonna 2008 Kaliforniassa. Toimin silloin vierailevana tutkijana SRI International -tutkimuslaitoksessa Stanfordin yliopiston naapurissa, kun Suomesta kantautui tieto Teknillisen korkeakoulun, Kauppakorkeakoulun ja Taideteollisen korkeakoulun yhdistämisestä. Suunnitelmiin kuului myös tenure track eli professorin vakinaistamispolku.

Pidin ajatusta uudesta yliopistosta hyvänä. Monialainen Stanfordin yliopisto ja koko Pohjois-Kalifornia dynaamisena tutkimuksen ja innovaatioiden keskittymänä olivat jo imaisseet minut mukaansa. Siitä näkökulmasta suomalainen järjestelmä näytti kankealta ja hitaasti uudistuvalta. Suomessa keskityttiin ylläpitämään olemassa olevia rakenteita, kun maailma ympärillä muuttui.

Palattuani Suomeen vuonna 2009 olin jo lähes 40-vuotias. Pohdin, mitä tekisin urallani seuraavaksi.

Olin ollut jonkinlaisella akateemisella uralla Taideteollisessa korkeakoulussa kymmenisen vuotta ja sitä ennen Tampereen teknillisessä korkeakoulussa reilun vuoden. Työuraani yliopistolla oli kuulunut useita määräaikaisuuksia, mutta olin myös perustanut oman tutkimusryhmän ja johtanut merkittäviä kansainvälisiä, ulkopuolisella rahoituksella pyöritettyjä tutkimushankkeita. Erityisesti olimme menestyneet EU:n puiteohjelman hauissa. Akateemisen työn ohella olin ollut mukana perustamassa kahta yritystä. Nykyisin niitä kaiketi kutsuttaisiin start upeiksi.

Olin puuhastellut ahkerasti monilla rintamilla, ja saanut siitä hyvää osakseni jonkinlaista kansainvälistä mainetta e-oppimisen asiantuntijana. Erityisesti kriittinen ja ihmiskeskeinen muotoilu herätti kiinnostusta. Tällä taustalla päädyin muun muassa Wikipediaa ylläpitävän Wikimedia-säätiön neuvonantajaksi ja tekemään yhteistyötä YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön Unescon kanssa.

Kartoitin vaihtoehtoja. Tiesin pärjääväni yrittäjänä tai konsulttina, mutta myyntityö ei kiinnostanut. Rahakaan ei ollut koskaan ollut minulle erityisen tärkeää, kunhan sitä oli riittävästi. Tutkimus ja opetus kiinnostivat eniten.

VEERA KONSTI / AALTO-YLIOPISTO

Teemu Leinonen

Päätin selvittää, miten akateemiset työmarkkinat toimivat Pohjois-Amerikassa. **Barack Obaman** valinta presidentiksi lisäsi kiinnostustani lähteä Yhdysvaltoihin. Tutkimuksen ja koulutuksen arvostus näytti olevan nousussa. Yliopistoissa oli menossa sukupolvenvaihdos, ja ilmassa oli uutta kiinnostavaa ajattelua.

Avoimia adjunct professor -paikkoja näytti olevan avoinna paljon. Nopeasti kuitenkin selvisi, että nämä ovat paremminkin tuntiopettajan tehtäviä kuin ura. Palkka ja edut olivat heikot. Keikkatyöt yliopistossa, vaikka hyvässäkin, eivät kiinnostaneet. Niiden lisäksi tarjolla oli tenure track. Nopeasti ymmärsin, että 40-vuotiaana olin sille jo liian vanha.

Perhe ja elämä olivat asettuneet uomaansa Suomessa. Saimme toisen lapsen, ja tehtäväni Taideoellisessa korkeakoulussa oli vakinaistettu nimikkeellä projektipäällikkö. Vakinaistamista edelsi useita määräaikaista nimityksiä ja ulkopuolisella rahoituksella toteutettuja tutkimushankkeita.

Vuonna 2010 aloitin määräaikaisena professorina ja päädyin vuodeksi laitosjohtajaksi hänen vieraillessaan vuorostaan ulkomailla. Pääsin seuraamaan aitiopaikalta Aalto-yliopiston perustamista.

Tästä huolimatta koin tulevaisuuteni epävarmaksi. Ymmärsin, että Aalto syntyy vain suuren organisaatiomuutoksen myötä, johon kuuluu myös henkilöstörakenteiden uudistaminen. Näin ollen katselin työmahdollisuuksia myös muualta.

Kööpenhaminassa tehtiin samanlaista tutki-

musta kuin itsekin olin tehnyt. Tutut tutkijat kannustivat hakemaan heillä avoimena olleita paikkoja. Myös uussuomalaiselle puolisololleni, akateemiselle pätkätyöläiselle, Kööpenhamina ja Malmö olisivat voineet tarjota kiinnostavia työmahdollisuuksia.

Muutto taas yhteen uuteen maahan tuntui kuitenkin liian vaikealta. Perheemme oli kaksikielinen ja minä meistä ainoa, joka osasi edes auttavasti skandinaviskaa. Päätin katsoa, mitä Aalto-yliopistosta kehkeytyy.

Laitosjohtajan aitiopaikalla opin nopeasti, että tärkein Aalto-yliopiston uudistuksista oli tenure track -järjestelmän perustaminen. Melko suoraviivaisesti Yhdysvalloista kopioitu järjestelmä vaikutti monella tapaa järkevältä. Nuoriin, aikaansaaviin tutkijoihin haluttiin sitoutua jo uran aikaisessa vaiheessa. Heille haluttiin tarjota selkeä polku pitkälle uralle yliopistossa. Koko järjestelmä katsoi vuosikymmeniä eteenpäin. Tavoitteena oli houkutella tutkijoita ja opettajia globaaleilta työmarkkinoilta Suomeen, pysyvästi. Samaa strategiaa olivat käyttäneet monet maineikkaat yliopistot maailmalla.

Aaltoon perustettiin tenure track -komiteat, joiden tehtävänä oli määritellä kriteereitä ja toimia akateemisina portinvartijoina nimityksissä ja uralla etenemisessä. Kriteerit olivat niin kovat, ettei yksikään komitean jäsen kelpaisi enää professoriksi, erään komiteaan kuuluneen kokeneen professorin kerrottiin vitsailleen. Ulkopuolisten kansainvälisten arvioitsijoiden tulisi arvioida hakija erinomaiseksi joko tutkimuksessa tai opetuksessa. Hyvä ei riittäisi. Arvioitsijoilta myös kysyttiin, kelpaisiko hakija tenure track -professoriksi hänen omaan yliopistoonsa.

Vuonna 2012 tutkimusalalleni Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakouluun perustettiin tenure track -professuuri. Hain paikkaa. Kahden muun kärkihakijan kanssa olimme kampuskierroksella ja pidimme näyteluennot. Lausuntoja tutkimustyöstämme antoi neljä kansainvälistä asiantuntijaa hyvistä yliopistoista. Yksi arvioitsija ei olisi ottanut ketään hakijaa tenure track -paikalle omassa yliopistossaan. Tästä huolimatta tulin valituksi viiden vuoden määräaikaiseen associate professor -tehtävään. Sain jatkaa töitä perustamani tutkimusryhmän kanssa.

Vuonna 2014 aloitin tutkimuksesta vastaavana varadekaanina. Johtaminen, kehittäminen ja yhteistoimintaneuvottelut täyttivät kalenterini. Tutkimukselle ja opetukselle jäi kovin vähän aikaa. Vuonna 2017, viisi vuotta määräaikaisen professuurini aloittamisesta, myös minulle oli aika tehdä niin sanottu vakinaistamisarvio.

Koostin materiaalit ja opetusportfolion, ja jälleen uudet ulkopuoliset arvioitsijat kävivät läpi tutkimustyöni ja opetusansioni. Pidin opetusnäytteen, joka arvioitiin. Selvisin arvioinnista ja tulin vakinaistetuksi professoriksi (associate professor -tasolle).

Tämän jälkeen jäin pitkälle sairauslomalle työuupumuksen vuoksi. Muutaman kuukauden ajan tein tutkimustyötä ajattelella ja perehtymällä Helsinkiin entisiin satamiin pitkällä kävelyretkillä.

Tästä myllytyksestä on nyt kulunut muutama vuosi. Koen, että olin monella tapaa koekaniini. Kun kävin läpi vakinaistamisprosessia, tenure track -järjestelmä oli uusi ja haki vielä muotoaan. Nykyisin se toimii monella tapaa moitteettomasti, kansainvälisten mallien mukaan niin kuin muuallakin. Mielestäni on kuitenkin syytä kysyä, onko juuri tämä malli järkevin suomalaisille yliopistoille.

Voimme olettaa, että tenure track eli vakinaistamispolku on tullut jäädäkseen myös suomalaisiin yliopistoihin. Professoriiliton viimesyksyisen rekrytointiselvityksen mukaan vuonna 2019 tenure track -professuureja avattiin jo yli nelinkertainen määrä perinteisiin professuureihin verrattuna.

Järjestelmässä on kuitenkin useita kipupisteitä, joita olisi syytä pohtia:

1) Miten huomioida pienen maan olot? Tenure track -järjestelmän myötä akateemiset työmarkkinat ovat avautuneet joiltakin osin maailmanlaajuisiksi. Suomalaisen tenure track -professuurien hakijoista jo 57 prosenttia oli vuonna 2019 muualta kuin Suomesta.

Tutkijakoulutus on vain yksi vaihe uralla, ja se tarjoaa vain harvoin mahdollisuuksia jatkaa akateemista uraa Suomessa. Oletus on, että väittelemisen jälkeen siirrytään muualle, yleensä ulkomaille. Suomalainen yhteiskunta ja suomalaiset yliopistot eivät tue omien vastaväitelleiden tohtoriensa jäämistä maahan. Yliopistot eivät myöskään auta valmistuneita tohtoreita etsimään työtä muualta.

Voi myös olla, että nykyisessä muodossaan akateemisille maailmanmarkkinoille siirtyminen palvelee huonosti sekä pienen maan, kuten Suomen, että koko Euroopan tutkimus- ja sivistystarpeita. Yhdys-

valloissa vastavalmistuneella tohtorilla on valittavanaan paikkoja yli 4 000 eri yliopistosta ja tuhansista tutkimusintensiivisistä yrityksistä. Isommat markkinat tarjoavat jokaiselle oikean paikan, kun taas Euroopan yliopistosektorin hajanaisuus ja kielimuurit estävät akateemisen työvoiman liikkumista.

2) Osaammeko kotouttaa? Tenure track -järjestelmä asettaa yliopistolle kovia paineita pitää professori valituista hyvää huolta. Koska yliopisto sitoutuu professoriin pitkäksi aikaa, oletetaan myös valitun sitoutuvan. Ei vain yliopistoon, vaan kokonaan uuteen

”Kun tenure track -järjestelmää kehitetään, tulisi nähdä myös vahvemmin pysyvyyttä, perinnettä ja alueellista kehittämistä korostavan akateemisen perinteen arvo.”

maahan, usein koko loppuelämäkseen. Tällöin kysymykset kulttuurista ja kielestä nousevat keskeisiksi.

Kuten yliopistolaissa todetaan, myös tenure track -professorin tehtävänä on ”kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa”. Kotoutuminen ja paikallisen kielen oppiminen on tärkeää. Paikallista kieltä osaamalla ulkomailta rekrytoidut tenure track -professorit pystyvät täysipainoisesti osallistumaan myös yliopiston hallintotehtäviin ja yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen. Jos tässä ei onnistuta, voi ulkomailta tuleva professori helposti käyttää tenure track -paikkaa Suomessa vain astinlautana uusiin tehtäviin omassa kotimaassaan tai jossakin muualla.

3) Miten taata jatkuvuus? Tenure track antaa yliopistoille aiempaa enemmän työkaluja suunnata toimintaansa strategiansa mukaisesti. Esimerkiksi Aalto-yliopistossa jokaisen eläköitymiseen tai muuten päättyvän professuurin alasta neuvotellaan uudestaan yliopiston johdon kanssa. Tässä vaiheessa professuurin alaa voidaan päivittää tai vaihtaa se kokonaan. Tähän liittyy merkittäviä riskejä.

Joillakin aloilla on rakennettu pitkät perinteet perinteisillä professorirekrytoinneilla. Vanha malli, jossa professori saattoi kasvattaa omat opiskelijansa työnsä jatkajiksi, takasi jatkuvuuden myös kapeilla huippututkimuksen aloilla. Nyt entisen professorin

manttelinperijä voidaan sivuuttaa, kun ala määritellään usein erittäin laajasti. Pitkät perinteet voidaan tuhota yhdellä päätöksellä.

4) Miten varmistaa reilu ja läpinäkyvä rekrytointiprosessi? Tenure track -prosessi pyrkii olemaan hakijoille reilu. Lähtökohtaisesti hakijat arvioidaan ainoastaan heidän meriittiensä mukaan ilman laitoksien ja tiedekuntien sisäistä kähmintää. Nykyisellään järjestelmä kuitenkin antaa läpinäkyvälle arvioinnille vain vähän välineitä.

Esimerkiksi joissakin hauissa tenure track -paikan vaihe (assistant, associate, full) päätetään vasta lopullista rekrytointipäätöstä tehtäessä. Näin ansioitetaan pätevimmat ja kokeneimmat hakijat voidaan sivuuttaa, elleivät he muuten miellytä valitsijoita. Paikkaan voidaan valita joku ”sopivampi” alemmalle tasolle. Tällä tavalla varsinaista vertailua ei tarvitse hakijoiden välillä edes tehdä.

Myös perhevapaista syntyneet katkot tutkijan uralla on helppo sivuuttaa arvioinnissa. Kotona lasten kanssa ollut hakija on usein heikommassa asemassa verrattuna hakijaan, joka ei ole perhevapaita pitänyt.

5) Osaammeko vaalia perinteitä? Suomalainen yliopistosektori on alun perin nojautunut vahvasti eurooppalaiselle sivistysyliopistoperinteelle. Tämä kansallista älyllistä pääomaa korostava manner-eurooppalainen malli on ollut pitkään suomalaisten yliopistojen kulmakivi. Yliopistot ovat antaneet meille eväitä kansainväliseen kilpailuun, mutta ne ovat olleet myös keskeisinä toimijoina kehittämässä koko maan sivistys- ja osaamistasoa ja elinvoimaa. Kun tenure track -järjestelmää kehitetään, tulisi meidän nähdä myös tämän eurooppalaisen, vahvemmin pyryvyyttä, perinnettä ja alueellista kehittämistä korostavan akateemisen perinteen arvo.

Pienessä maassa olisi järkevää etsiä mallia, jossa poimitaan Yhdysvalloista kopioidusta tenure track -järjestelmästä meidän kantamme parhaat palat. Niitä ovat esimerkiksi mahdollisuus uudistaa professuurien aloja, avoin ja kilpailullinen rekrytointi, sitoutuminen pitkään uraan sekä tutkimusvapaat. Samalla on syytä tunnustaa ne piirteet, jotka eivät tänne sovi.

Perinteisessä suomalaisessa mallissa professorit ja tutkijat ovat kokeneet olevansa osa tiedeyhteisöä, joka edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä – kansakuntamme kokonaisuutta. Tätä ei tule vaihtaa malliin, jossa tutkijat käyttävät kaiken aikansa kerätäkseen pisteitä seuraavaa tenure track -arviointia varten. •

PROVOSTI KRISTIINA MÄKELÄ: JATKOSSA USEALLE TASOLLE AVOIMIA REKRYTOINTEJA ON VÄHEMMÄN

Kun Aalto-yliopisto vuonna 2010 perustettiin, oli tavoitteena, että professorien rekrytoinnissa siirrytään kokonaan tenure trackiin. Sen suosio kasvoi myös maailmalla, ja järjestelmän katsottiin parantavan tieteen laatua ja tarjoavan nuorille tutkijoille pitkäjänteisiä tulevaisuuden näkymiä, provosti **Kristiina Mäkelä** kertoo.

– Tenure track on läpinäkyvä ja meriittiperustainen, kun aiempi järjestelmä oli enemmän senioriteettiperustainen.

Mäkelä luki *Acatiimin* pyynnöstä **Teemu Leinosen** kirjoituksen ja kommentoi siinä esitettyjä huolenaiheita ja huomioita. Mäkelän haastattelun pidempi versio on *Acatiimin* verkkosivuilla.

Leinonen kritisoi tenure track -hakuja muun muassa siitä, että osassa hauista professuurin taso päätetään vasta rekrytointipäätöstä tehtäessä. Samassa haussa voi siten olla tuoreita postdoceja ja kokeneita tutkijaveteraaneja. Miten tällaisia hakijoita voi arvioida oikeudenmukaisesti?

Mäkelä korostaa haastattelussa, että tällaisia hakuja on vain pieni osa kaikista tenure-rekrytoinneista. Professoriliiton viime syksynä valmistuneen rekrytointiselvityksen mukaan Aalto-yliopiston vuonna 2019 avoinna olleista tehtävistä liki puolet oli kuitenkin avattu tasoille 1–3.

Myöhemmin Mäkelä tarkentaa puhuneensa lähitulevaisuudesta: vuoden 2019 rekrytoinnit on tyypillisesti suunniteltu 2017–2018, jolloin yliopisto oli vielä ”rakennusvaiheessa”. Nyt ollaan siirtymässä ”jatkuvan kehittämisen vaiheeseen”, jossa hakujen pitäisi pääsääntöisesti olla assistant-tasolle.

Uratasoltaan avoimet haut ovat kuitenkin joskus perusteltuja, Mäkelä sanoo. Jos haku avataan vain yhdelle tasolle, hakijamäärä on aina pienempi kuin monen tason haussa.

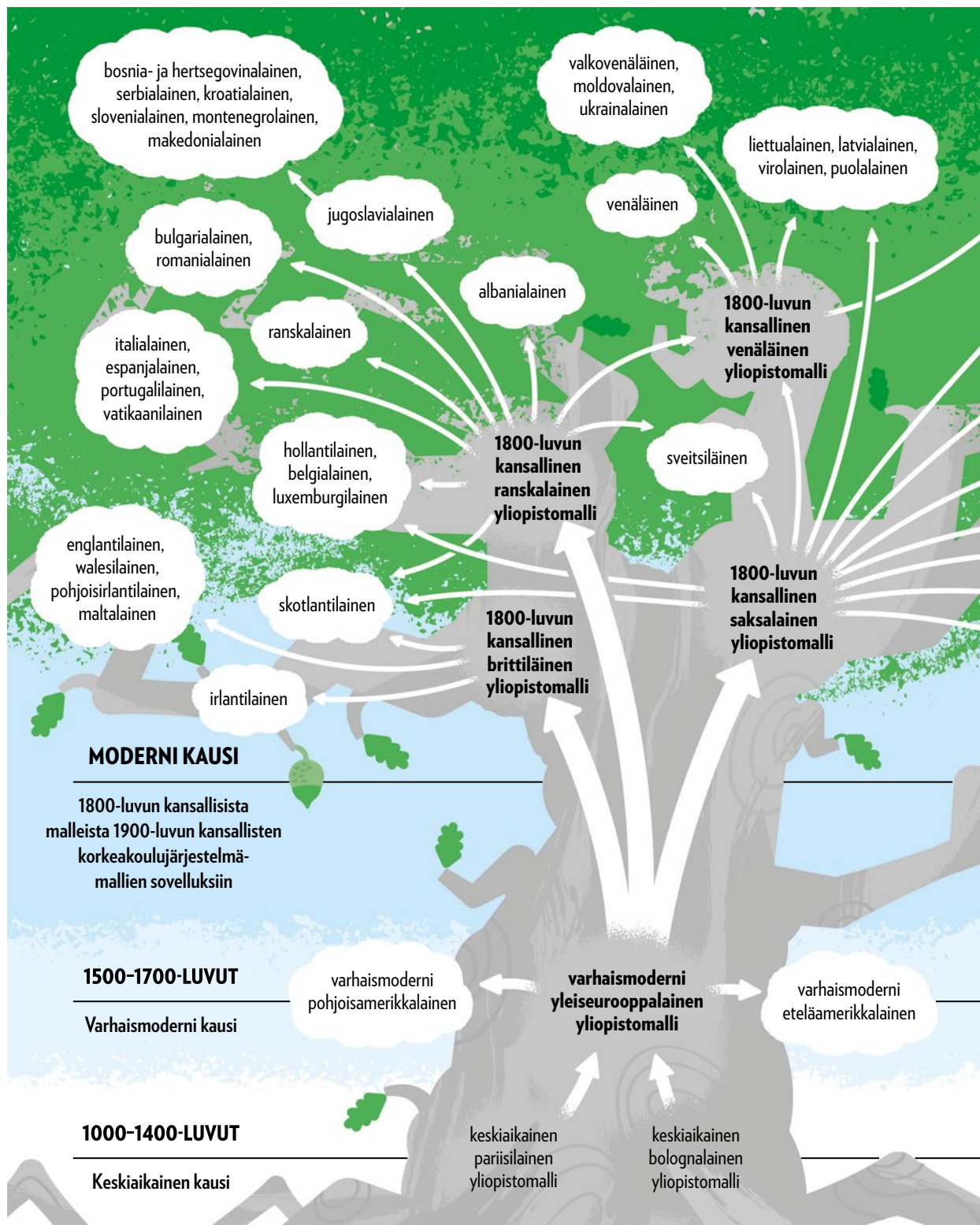
– Olemme Suomessa vielä siinä tilanteessa, että emme aina tiedä, miten houkuttelevia olemme tietyllä alalla. Tällöin meidän kannattaa laittaa verkot mahdollisimman laajalle ja katsoa, kuinka kyvykkäitä hakijoita saadaan.

”Verkot vesille” -ajattelua tarvitaan Mäkelän mukaan vielä ainakin insinöörieteissä, kun taas esimerkiksi tietotekniikan, fysiikan ja kauppatieteiden houkuttelevuus tunnetaan jo paremmin, ja haut avataan tyypillisesti assistant-tasolle.

– Ulkopuoliset arvioijat ovat alan asiantuntijoita. He pystyvät arvioimaan, mikä on erinomainen kansainvälinen taso kussakin uravaiheessa. •

TUOMO TAMMINEN

EUROOPPALAISTEN YLIOPISTOMALLIEN HISTORIAALLINEN SUKUPUU

LÄHDE: ARTO ANILUOTO

Akatemioiden taksonomiaa

Kun yliopiston tutkimuksen tai opetuksen tasoa halutaan nostaa, tehdään tavallisesti organisaatiouudistus. Ei kannattaisi, sanoo eurooppalaisten yliopistojen organisaatorakenteista väitellyt Arto Aniluoto.

TEKSTI **JUHA MERIMAA**
KUVITUS **JUKKA PYLVÄS**

Missä on se kirja, jossa kerrotaan, miten yliopistot on organisoitu? Kysymys alkoi kiehtoa **Arto Aniluotoa** joskus vuosituhannen vaihteen jälkeen.

Aniluoto on työskennellyt Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan koulutuspoliittisena sihteerinä, yliopiston konsistorin jäsenenä ja ylioppilaskunnan pääsihteerinä. Näissä tehtävissä hän oli saanut kuulla paljon puhetta siitä, miten yliopistot tulisi organisoida. Monesti mainittiin joku kuuluisa ulkomainen esimerkki.

Kokonaiskuva kuitenkin puuttui. Kenelläkään keskustelijalla ei tuntunut olevan kokonaiskäsitystä siitä, millä tavoilla yliopistot oli eri maissa järjestetty.

— Lopulta tulin tulokseen, ettei sitä kirjaa löydy. Niinpä päätin kirjoittaa sen itse, Aniluoto toteaa.

Kirjasta kasvoi väitöskirjaprojekti, joka venähti lopulta 16 vuoden mittaiseksi. Mutta nyt se on valmis. *At Once So Uniform and So Diverse – A Comparative Study of the Organisational Structures of Well-Established European Universities from 1962 to 2013*, vertaileva tutkimus eurooppalaisten yliopistojen organisaatorakenteista, tarkastettiin joulukuussa Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa.

YLIOPISTOJEN PITKÄT JUURET

No miten yliopistot sitten on organisoitu?

—Kamalan monella eri tavalla, Aniluoto vastaa.

Vakiintuneet yliopistot ovat käytännössä aina vanhoja ja perinteikkäitä instituutioita, joiden historia näkyy niiden organisaatorakenteessa. Aniluoto tarkastelee väitöksessään varsinaisesti

sesti viidenkymmenen vuoden ajanjaksoa vuodesta 1962 eteenpäin.

Tarkastelussa näkyi kaksi toisilleen vastakkaista päälinjaa. Yhtäältä tieteen tekemisen globaali taso ranking-listoineen, journaaleineen ja kansainvälisine rahoitusrakenteineen yhdenmukaistui. Toisaalta yksittäisten yliopistomallien sovelluksissa monimuotoisuus vain kasvoi. Aniluoto huomasi pian, että organisaatioiden juuria täytyi hakea keskialta ja ensimmäisistä yliopistoista saakka.

– Yliopistojen erikoinen piirre on se, ettei niitä oikeastaan koskaan lakkauteta, Aniluoto kertoo.

– Korkeintaan ne voidaan sulauttaa osaksi jotain toista rakennetta. Mutta silloinkin ne tuovat vanhoja piirteitään mukanaan.

Esimerkiksi Helsingin yliopistoon vuonna 1984 liitetty Svenska social- och kommunalhögskolan on osa yliopiston valtiotieteellistä tiedekuntaa, mutta sillä on silti myös oma rehtori, toisin kuin millään muulla yliopiston yksiköllä normaalikouluja lukuun ottamatta.

Kuvaavaa onkin, että Euroopassa on laskettu olevan 85 yhtäjaksoisesti 1500-luvulta asti toiminutta, yhä alkuperäistä tehtäväänsä toteuttavaa instituutiota. Niihin kuuluvat katolinen kirkko, Britannian, Islannin ja Man-saaren parlamentit, joukko Sveitsin kantoneja sekä 70 yliopistoa.

KANSALLISIA ERIKOISUUKSIA

Väitöskirjassaan Aniluoto esittää historiaa yliopistojen sukupuulla, jossa varhaismodernin ajan yliopistomalli jakautuu modernin ajan kansallisiin brittiläiseen, ranskalaiseen, saksalaiseen ja venäläiseen malliin. Näistä saksalainen on yleensä tiukimmin yhdenmukainen tiedekuntineen ja niiden alle järjestettyine laitoksineen.

Britanniassa keskialta juontavat yliopistot on puolestaan järjestetty collegeihin. Toisin kuin eri tieteenaloihin keskittyvissä tiedekunnissa, colleget hoidetaan etenkin opetuspuolella päällekkäisiä tehtäviä.

Ranskalainen malli taas on vapaamuotoisin ja epäyhtenäisin. Sieltä yliopistoista voi löytyä tiedekuntia, laitoksia, kouluja ja instituutteja ilman yhdenmukaista järjestystä.

– Ranskalaiseen perinteeseen kuuluu tietty joustavuus. Se, että tähtiprofessorin ympärille voidaan rakentaa oma laitos tai instituutti, joka sitten vain lii-

mataan sopivaan kohtaan organisaatiokaaviossa.

Yliopistojen toimintaympäristöt eivät kuitenkaan ole keskenään samanlaisia, minkä vuoksi ympäri Eurooppaa leviessään yliopistot aina ovat mukautuneet paikallisiin olosuhteisiin.

Aniluoto nostaa esimerkiksi Irlantiin vuonna 1592 perustetun Trinity Collegen.

– Haluttiin saada Dubliniin englantilaisten esikuvien mukainen yliopisto, mutta siihen ei ollut varaa. Niinpä perustettiin vain yksi college, josta siten vuosisadoissa kasvoi suuri yliopisto ilman, että collegejen määrä olisi kasvanut.

Vastaavasti suomalaisessa yliopistomallissa Aniluoto näkee keskiaikaista Pariisia, siitä jalostunutta yleiseurooppalaista ja edelleen kansallista saksalaista mallia ja sen ruotsalaista haaraa. Hallinto puolestaan muistuttaa venäläistä mallia.

Melkoisen luoviakin ratkaisuja löytyi. Gdanskin teknillisessä yliopistossa tiedekuntien ja laitosten erottelu tehtiin akateemisen henkilökunnan määrällä. Yli sadan tutkijan yksiköt olivat tiedekuntia ja sitä pienemmät laitoksia.

– Tämä sitten johti siihen, että rajalla oleva yksikkö saattoi olla vuorovuosina tiedekunta, laitos ja taas tiedekunta, sen mukaan miten väkeä tuli ja meni. Käytäntö oli hieman samanlainen kuin kunnissa, joissa väestömuutokset määräävät tienviittojen kielijärjestyksen milloin ensisijaisesti ruotsinkieliseksi ja milloin suomenkieliseksi.

PÄÄLLE LIIMATTU ORGANISAATIOTASO

Yliopistot eivät tietenkään toimi tyhjiössä. Niihin vaikuttavat mitä suurimmassa määrin yhteiskunnalliset ratkaisut. Suomessa tärkeä muutos oli kansallisen yliopistoverkoston rakentaminen 1950–1970-luvuilla. Koulutus nähtiin paitsi kilpailuvaltioksi myös keskeiseksi aluepolitiikan välineeksi.

Suomi ei ollut kehityksessä yksin. Vuosien 1949–1984 aikana eurooppalaisten yliopistojen määrä yli kaksinkertaistui 204:stä 524:ään. Samalla niiden organisaatioita myllätettiin eri tavoin jatkuvasti.

Tähän mylläykseen Aniluoto suhtautuu hyvin varautuneesti.

– On tärkeää kysyä, mitä organisaatiouudistuksilla todella pyritään saavuttamaan. Esimerkiksi kun pyritään yhdistämään aiemmin erillisinä toimineita

”Yliopistojen erikoinen piirre on se, ettei niitä oikeastaan koskaan lakkauteta.”

ARTO ANILUOTO

yksiköitä, yhtenäisyyttä tavoitellaan lisäämällä organisaatioon uusi ylätaso.

Toinen vastaava tilanne voi olla yliopistossa, jossa tiedekuntien koetaan luisuneen liian vahvoiksi ja itenäisiksi. Silloin tiedekuntia voidaan yhdistellä esimerkiksi erilaisiin kampusorganisaatioihin synergian ja lisääntyvän yhteistyön toivossa. Ilmeisyydestään huolimatta ratkaisu on harvoin onnistunut.

– Uuden tason luominen siirtää keskusjohdon yhä kauemmas yliopistojen perustehtäviä, tutkimusta ja opetusta, toteuttavasta tasosta. Vaikka tarkoitus on luoda parempaa hallintoa, yleensä syntyy vain laajempi organisaatio.

TARPEETONTA UUDISTAMISINTOA

Mikä sitten on paras tapa järjestää yliopisto? Millainen organisaatio mahdollistaa tieteen kukoistuksen? Valitettavasti Arto Aniluodolla ei ole kysymykseen patenttivastausta – mutta eipä ole kenelläkään muullakaan.

– Ei ole helppoa suoraan vertailla yliopistojen laatua tai esimerkiksi ranking-sijoituksia. On silti selvää, että erinomaisen tuloksellisia yliopistoja on organisoitu hyvin eri tavoin, eikä ole olemassa yhtä patenttimallia, joka olisi aina selvästi muita parempi.

Tässä kohden Aniluoto varoittaa kuuntelemasta itsevarmoja organisaatiokonsultteja. Jos joku väittää tietävänsä parhaan tavan organisoida minkä tahansa yliopiston, hän valehtelee. Yliopistojen toimintaympäristöt ovat hyvin erilaisia, eikä yhdessä paikassa erinomaiseksi havaittu malli välttämättä toimi toisaalla lainkaan.

Ylipäänsä organisaatiouudistuksia tehdään yliopistoissa Aniluodon mukaan liian heppoisin perustein.

– Kannattaa miettiä, mitkä ovat ne tavoitteet, joita uudistuksilla tavoitellaan. Jos tarkoitus on nostaa akateemista tasoa, organisaatiouudistus itsessään on harvoin oikea työkalu. Se on kuitenkin johdon suosiossa, koska se usein on ainoa näennäisen helppo ja kustannuksiltaan mahdolliseksi koettu tapa uudistua.

– Todellista hyötyä organisaatiouudistuksista sinänsä on harvoin. Ei huipputiedettä voi luoda niin, että otetaan joukko olemassa olevia yksiköitä, laiteetaan ne yhteen uuteen organisaatioon, rahoitetaan sitä entistä paremmin ja nimitetään lopputulosta huijaksi. Sen sijaan huipputieteen edellytykset syntyvät

vähitellen ja vain suotuisissa olosuhteissa, vähän samoin kuin hedelmäpuut kasvavat.

ORGANISAATIO YKSI EI RIITÄ

Organisaatio ei silti ole merkityksetön asia. Huonolla organisoinnilla voidaan tietysti pilata muuten toimiva työympäristö.

– Muistan, kun keskustelimme aiheesta aikanaan **Kari Raivion** kanssa hänen ollessaan Helsingin yliopiston kanslerina. Tulimme lopputulokseen, että toimiva organisaatio on hyvin toimivalle yliopistolle välttämätön edellytys, mutta ei riittävä ehto. Lopulta tieteellinen menestys tutkimuksessa ja opetuksessa riippuu muista tekijöistä.

Täysin toimimattomaan organisaatiomalliin Aniluoto ei sano tutkimusta tehdessään törmänneensä. Hyvän organisaation piirteitä kysyttäessä hän nostaa esiin selkeyden.

– Tuntuu sekavalta, jos yliopistossa on samannimisiä yksiköitä eri organisaatiotasolla, esimerkiksi tiedekuntia toisten tiedekuntien alaisuudessa.

Ja kannattaa myös vilkaista ylintä johtoa. Ovatko kaikki yliopiston organisaatiotasot varmasti tarpeen vai voisiko kokonaisuutta ehkä madaltaa?

KARONKKA ODOTELESSA

Kuusitoista vuotta on pitkä aika tehdä väitöskirjaa. Joulukuussa, jo ennen väitöstä, Aniluoto vaikuttaa silmin nähden helpottuneelta, kun projekti alkaa olla ohi. Hän korostaa, että kyse oli omasta mielenkiinnosta tehdystä harrasteprojektista, ei varsinaisen tutkijanuran lähtölaukauksesta. Tieteen tietotekniikan keskuksessa CSC:ssä kehityspäällikkönä työskentelevä Aniluoto on ollut lähes koko ajan töissä yliopiston ulkopuolella. Niin hän aikoo olla jatkossakin.

Akateemisten juhla-perinteiden ystävää tietysti surettua väittelemisen pandemian aikaan, kun väitöstä voi seurata vain etänä eikä karonkkaa voi järjestää.

– Mietin jopa väitöksen siirtämistä, mutta jo nyt väittelen viimeisenä mahdollisena päivänä van-

hoilla tutkintovaatimuksilla. Lisäksi kustokseni **Pertti Ahonen** jää eläkkeelle neljä päivää väitöksen jälkeen.

Karonkka on kuitenkin tulossa, mutta vasta siten, kun rajoitukset helpottavat.

– Toivottavasti kesällä jo pääsisi juhlimaan. •

”Jos tarkoitus on nostaa akateemista tasoa, organisaatiouudistus itsessään on harvoin oikea työkalu.”

ARTO ANILUOTO

QUOTES

"There's a joke in indigenous anthropology that every indigenous family has a mom, a dad, and an anthropologist."

FLORENCE ASHLEY, A DOCTORAL STUDENT,
WIRED.COM, JANUARY 6

"There are also calls to reduce fees (which vary around the UK), issue refunds, or cancel student debt from March 2020 until normal campus life resumes. But this raises the question of why education is

not free in the first place, and if we really are simply consumers, why are we not automatically entitled to refunds? What we need most of all, however, is to be listened to, supported and treated as the adults we are."

JOURNALIST AND PART-TIME STUDENT GABBY
WILLIS, THEGUARDIAN.COM, JANUARY 10

"All sciences go through this transition to mathematization. [...] When I had my midlife crisis, I was looking for a subject

where I could help with this transition to a mathematized science. There was only one left, and that was history."

PROFESSOR PETER TURCHIN,
THE ATLANTIC, DECEMBER 2020

"I find it appalling how Finnish ECRs are left to fend for themselves in academic publishing. Why are generations after generations left to discover everything the hard way? Not everyone in Finland

LEADER

This Concerns Us, Too

JUKKA HEIKKILÄ

CHAIR, THE FINNISH UNION OF
UNIVERSITY PROFESSORS

During the times of corona, we have, in an unmatched way, transitioned from lecture courses organized as contact teaching to remote teaching and to remote study materials that are always available. In one fell swoop, remote meetings and remote conferences have become a part of the everyday.

The digital leap has brought a lot of good things: library and administrative systems have been made to work remotely, feedback gained from teaching has predominantly improved and time that was previously spent on traveling can be spent, for example, on resting or on spending time together with those close to us.

But at the same time, there is a constant feeling that everything is not alright. People toil at work without breaks, time management is difficult, the work community remains distant and cultural experiences diminish. I believe there is no going back: not in teaching, not in research, not in management or support activities. The university has transitioned to the time of social media. It is open on the internet day and night, around the year, here and now.

The pandemic has accelerated the transition to remote work that has been on the horizon for a long time, and along with it metawork – work that explains work activities – has increased. Metawork is needed more than before when expressions, gestures and nonverbal cues are not there to promote spontaneous cooperation and to build trust. When work becomes networked, trust is precisely what is needed.

For example, open science requires the rights of works and materials to be clear; they need to be agreed on and described before the materials can be made available to the public for free. In addition to course materials, also recordings and their meta and usage information needs to be updated. For materials, we need to record the description, licence and usage

has a supervisor who knows the ropes but what I'm now discovering is pure neglect."

PHD EVA JOHANNA HOLMBERG,
TWITTER, JANUARY 12

"China was keen to learn from international experience, but it does not have the same counter-forces. [...] For example, in the West, teachers' unions are very powerful and can fight for academics' rights. The original tenure system [in the West] was

supposed to protect academic freedom, not push people to publish more. But now it's being used in East Asia as a stick, not a carrot."

ASSOCIATE DEAN RUI YANG,
THE UNIVERSITY OF HONG KONG,
TIMESHIGHIEREDUCATION.COM, JANUARY 7

"As colleges and universities plan for in-person learning this spring, they should consider ramping up mental health services, peer counseling and

wellness programming for students and employees. They should also consider asking faculty members to be more flexible on assignments and deadlines, giving students the option to convert one or more grades to pass-fail after seeing the grade, adding "wellness days" into the academic calendar, and offering a week with classes but little or no homework."

DAVID WIPPMAN & GLENN C. ALTSCHULER,
INSIDEHIGHERED.COM, JANUARY 11

limitations information, the storage and archival plan and for example information about representatives, those responsible and the usage and presentation of materials. Increased metawork is the price we must pay for general usability, digital sharing and for using previously created materials while respecting creators' rights.

The Finnish Union of University Professors takes a dim view of general agreements on copyright transfer: blindly transferring past, present and future rights does not benefit those who do creative work. The copyright working group of our union has, at times pointedly, commented on copyright issues, and there are a few important practical and principled reasons for this.

A researcher's right to choose their publication channels is the starting point of scientific freedom, and it requires that researchers can control their works. In Finland, this is secured by the so-called researcher exception.

When we aim for openness, we need to remember that the creator's exclusive right to decide about the use of their work is an even more central motivational factor of scientific and societal impact in a digitalising environment. The creator holds the power to decide about, for example, the reproduction of the work, copying, modification and making the work available to the public and the right to be compensated for the use of the work.

Despite harmonisation attempts, the funding and implementation conditions of research vary, and this requires project-specific agreements particularly in multilateral projects. Demanding copyright transfer as a condition for forming an employment contract is unreasonable.

Fortunately, the matter has been taken up, among others, by Tampere University, where a newish copyright agreement balances the researcher's and the university's interests in accordance with the university's innovation and invention policy. Similar endeavours can be seen in the medical fields' MEDigi project, where a balanced agreement on cross-utilising teaching materials in a clean-cut and timely manner is being created as a by-product.

The IPR animations that illustrate the Finnish Union of University Professors' copyright recommendations are about to be ready. JUKO (The Negotiation Organisation for Public Sector Professionals) is creating copyright instructions for members of the university community. Developments do not, however, happen on their own. Local activities play a central role so that copyright-related matters will come to be known by the unions and JUKO and can be solved together based on facts. •

TRANSLATION: ELINA SILTANEN

THE DSM-DIRECTIVE AND IPR-AGREEMENTS AT THE UNIVERSITIES

THE DSM DIRECTIVE

The Directive on Copyright in the Digital Single Market (DSM Directive) is slated to be implemented into the Finnish Copyright Act in 2021. The directive contains several interesting articles pertaining to the Finnish universities.

The first of these is Article 17, which introduces new obligations for online content sharing platforms (OCSPs). Article 17 makes OCSPs directly liable for any unauthorised copyright material posted by users on their platforms. In order to avoid liability, OCSPs will need to demonstrate that they have made their "best efforts" to obtain permission from rightsholders and acted diligently to remove any infringing content once notified by rightsholders. In addition, they must ensure the content remains disabled.

Article 15 reinforces the rights of publishers of news or journalistic content. Press publishers based in an EU member state are given a new ancillary right and will be entitled to restrict any unauthorised copying and distribution of their publications online.

Articles 18 to 22 provide greater protection for content creators. This includes information on how their works may be used; additional claims for remuneration if the original payment was disproportionately low compared to the revenue generated from the use of the work; revocation of licences or assignments where their works are not being used; and a new alternative dispute resolution procedure to resolve matters.

Articles 3 and 4 provide two exceptions to copyright (and database right) infringement for text and data mining. The first pertains to scientific research while the second allows those with lawful access to the work to conduct text and data mining, provided it has not been expressly reserved (by the rightsholder) and copies are only kept as long as necessary.

COPYRIGHT AGREEMENTS

Generally speaking, any copyrighted material employees produce while fulfilling their work duties may be used by their employer. However, universities are specifically exempted from this rule. Therefore, the universities in Finland have made attempts to obtain their employees' intellectual property rights (IPR) via signed agreements.

Because academic teaching has largely been conducted digitally during the COVID-19 pandemic, the universities have also begun to draft agreements regarding teaching materials. According to these IPR agreements, any university employee is obliged to hand over all their rights to their work (e.g. materials, notes, finished research text, teaching materials) without compensation while also agreeing to a very broad variety of terms that may lead to unforeseen consequences for the researcher or teacher. For example, most teaching materials include copyrighted material from others, and there usually is no legal right to pass the rights to this protected material to a third party (employer).

It is important to acknowledge that the employer may not unilaterally alter an ongoing employment contract. Essentially, this means the employer is not allowed to ask an employee to sign an IPR agreement during their employment relationship. If this IPR agreement is not reasonable, it may also be considered legally invalid or may be mediated later.

If an employee is offered an IPR agreement, or any other contract which the employer demands they sign prior to (or alongside) the employment contract or during employment, it is wise to contact the local shop steward or the trade union to find out about one's rights regarding the agreement. •

FOR MORE INFORMATION, PLEASE VISIT
WWW.FINLEX.FI/FI/LAKI/KAANNOKSET/1961/EN19610404.PDF

Avoim tiede, moralisointi ja tutkijan oikeudet

Moralisointi ei ole hyvä lähtökohta tehtäessä päätöksiä vakavista asioista. USA:n korkein oikeus päätti marraskuun lopulla enemmistöpäätöksellä, että kirkonmenojen rajoittaminen pandemian torjumiseksi loukkaa uskonnonvapautta, koska viinaa saa pandemiasta huolimatta edelleen myydä vapaasti. Tiedettä puolustaneet jäsenet jäivät vähemmistöön. Moralisointiin perustuneesta päätöksestä ei varmaankaan seuraa mitään hyvää.

Moralisointi on huono lähtökohta myös tieteessä. Voitaisiin esimerkiksi moralisoida, että tutkijalla ei pitäisi olla oikeuksia työnsä tuloksiin, koska joku on maksanut tutkijalle palkkaa ja rahoittanut tutkimuksen tekemisen. Tällainen käsitys on kuitenkin omiaan vahingoittamaan tiedettä.

Tieteeseen kuuluu perustellusti avoimuus, jota perinteisesti on turvattu vahvalla yksittäisen tutkijan suojalla. Tieteen avoimuutta turvataan erityisesti tutkijan henkilökohtaisilla perusoikeuksilla, tekijänoikeuksilla, tieteensisäisillä integriteettivaatimuksilla ja tutkijoiden arvioinnilla tutkimuksen tieteellisen sisällön perusteella. Akateeminen vapaus ei toteutuisi ilman tutkijan vahvoja henkilökohtaisia oikeuksia, mikä on todettu myös Unescon vuoden 1997 suosituksessa ja yleisesti hyväksytty lukuisissa julkilausumissa.

Acatiimin numerossa 6/2020 julkaistusta kirjoituksesta saa sellaisen kuvan, että **Jouni Kekäle** ja **Jarmo Saarti** olisivat sitä mieltä, että tutkijoiden oikeuksista pitäisi päästä eroon, ne kun rajoittavat ”avointa tiedettä”.

Moralisointi ”avoimella tieteellä” on nyt törmänyt niiden oikeudellisten ja tieteensisäisten mekanismien verkkoon, joilla oikea tieteen avoimuus turvataan.

Akateeminen vapaus on turvattu perustuslaissa ja yliopistolaissa. Perustuslaki ja tekijänoikeuslaki

”Perustuslaki ja tekijänoikeuslaki turvaavat tutkijan oikeudet aineistoihinsa, käsikirjoituksiinsa ja opetusmateriaaleihinsa sekä oikeuden valita haluamansa julkaisukanavat.”

turvaavat tutkijan oikeudet aineistoihinsa, käsikirjoituksiinsa ja opetusmateriaaleihinsa sekä oikeuden valita haluamansa julkaisukanavat. Tutkijoiden vastuullinen arviointi ensisijaisesti tutkimuksen tieteellisen sisällön perusteella sulkee pois sen, että julkinen rahoittaja myöntää rahoitusta vastuuttomasti vain niille tutkijoille, jotka suostuvat rahoittajan sanelemaan julkaisutapaan.

Tutkijan oikeuksia parantavat myös uusi tekijänoikeusdirektiivi sekä yleinen tietosuoja-asetus GDPR, joka antaa tutkijalle oikeuden päättää erilaisten henkilötietojensa käsittelystä – esimerkiksi hänen nimensään olevien aineistojen julkaisemisesta tai julkaisematta jättämisestä. •

PETRI MÄNTYSAARI

PROFESSORILIITON HALLITUKSEN JÄSEN

Axel G. Ingelius: Granriskojan (1849)

Icke sofva på lärdomens fält

Pappilassa Erik-rovasti ja Agatharuustinna odottavat ottopoikaansa, 22-vuotiasta Ottoa. Hän on juuri kirjoittanut suorittaneensa filosofian kandidaatin tutkintonsa ja oli palaa-massa kotiin. Rovasti, Oton kuolleen isän veli, oli kiinnostunut tieteestä, erityisesti vanhoista kielistä ja matematiikasta. Hän laajensi kirjastoaan jatkuvasti uusimmilla teoksilla kaikilta tieteiden aloilta. Myös Otolla oli laaja katsanto maailmaan ja opintoihin – hän ei vielä ollut valinnut elämänsä ja opintojensa suuntaa, *genus vitæ*: ”Ät hvilken fakultet jag skulle egna mig, hade jag icke bestämt ännu; min mening var att först utbilda mig mångsidigt, för att sedan välja desto mera opartiskt.”

Oton keskustellessa serkkujen sa Helenan ja Claran kanssa suomen kielipista, nuorempi, Clara toteaa: ”Hvad grammatik är onödigt! Ett språk låter mycket bättre, när man inte känner det grammatikaliskt”. Rovasti puolestaan haluaa kuulla Otolta kaikki jutut professoreista, vahtimestareista ja kursoreista, joita hän vielä muistaa omilta ajoiltaan.

Otto kirjoittaa elämänsä ”vihreää kirjaa”, koska ”grönt är hoppets färg”. Hyvin suoritettun ylioppilastutkinnon jälkeen hän ei aio jäädä paikalleen – ”icke sofva på lärdomens fält”. Hänelle tieteiden uumenet olivat kiehtovampia kuin taiteen siimekset. Valon tuominen oli hänestä arvokkaampaa tieteiden kuin taiteiden saralla. Luonnon-

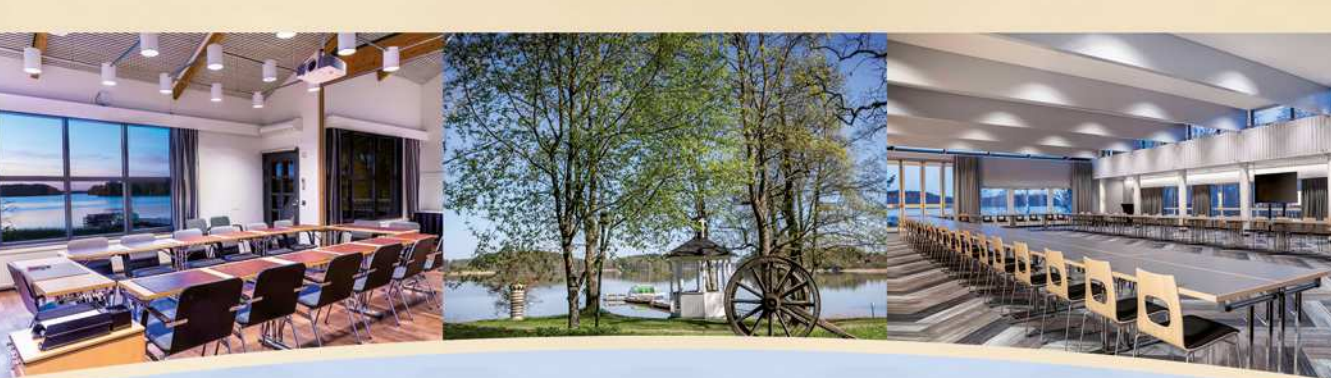
tieteistä – ”botanik och zoologi” – hän saa intoa ja perhoshavinsan kanssa hän kulkee ja muistaa tytön...

Kyseessä oleva kirja on *Granriskojan* (1849), joka ilmestyi anonymisti aikana, jolloin suomalainen romaanikirjallisuus oli syntyessä. Kirjan nimen havumaja liittyy teoksen rakkaustee-moihin, joista ei tässä sen enempää.

Kirjan julkaisi J. W. Lilja vuonna 1847 perustamassaan Aura-sarjassa, ja se oli sarjan 9. ja samalla ensimmäinen laajempi teos. Granriskojanin kirjoittaja Axel G. Ingelius (1822–1868) on yksi suomalaisen kirjallisuuden (ja musiikin) tuntemattomimmista, joskin yksi aikansa suurimmista, nimistä. Anonymistia julkaisusta huolimatta hänet tiedettiin hyvin kirjan tekijäksi. Hänen toista romaaniaan *Det gråa slottet* (1851; Harmaa linna) pidetään Suomen ensimmäisenä kauhuromaanina.

Ingelius suoritti filosofian kandidaatin tutkinnon Keisarillisessa Aleksanterin yliopistossa. Hänen maisteriväitöksensä aiheena oli persian kielioppi, ja filosofian maisteriksi hän tuli vuonna 1844. Ingelius jatkoi tohtorinopintoja ja kirjoitti väitöskirjaksi **Aiskhyloksen** murhenäytelmän *Ἐπὶ ἐπὶ Θήβας* (Seitsemän Thebaa vastaan) ruotsinkielisen, kommentoidun käännöksen. Työ kuitenkin hylättiin, ja pettynyt Ingelius jätti akateemisen uran ja ryhtyi opettajaksi, muusikoksi ja kirjailijaksi, lähinnä Turussa. ●

Kansainvälinen hotelli - Kotimainen perheyritys

Kokoukset - Koulutukset - Juhlat - Näyttelyt

Järjestä tapahtumasi inspiroivissa puitteissa,
täydellisessä rauhassa, järven rannalla puiston syleilyssä

HOTELLI GUSTAVELUND TUUSULA - WWW.GUSTAVELUND.FI

Tähän olisi mahtunut mainos!

Acatiimi tavoittaa maamme kaikkien yliopistojen opetus-, tutkimus- ja muun asiantuntijajerkilöstön. Lehden painos on 12 000 kappaletta.

Julkaisijaliittojen jäsenten lisäksi lehden saavat korkeakoulu- ja tiedepolitiikan päättäjät sekä yliopisto- ja tiedehallinnon keskeiset toimijat.

Kysy lisää ilmoitusmyyjältämme:

Kari Kettunen / Pirunnyrkki Oy
0400 185 853, kari.kettunen@pirunnyrkki.fi

Heikki Pesonen & Tuula Sakaranaho
(toim.): **Uskontotieteen ilmiöitä ja näkökulmia**. Gaudeamus 2020. 328 sivua.

Uskontotiede etsii arkea ja mediaa

Gaudeamus julkaisi vuonna 2019 artikkelikokoelman *Uskonto ja maailmanpolitiikka*, jossa Ulkopoliittisen instituutin silloinen johtaja **Teija Tiilikainen** kirjoitti: ”Eurooppa-aatteella eli opilla Euroopasta poliittisena yhteisönä on vahvat yhtymäkohdat kristinuskoon.” Hänen mukaansa katolinen Eurooppa ymmärtää helpommin yhdentyneen Euroopan, protestanttisessa Euroopassa kulttuurit ovat enemmän valtio- tai yksilökeskeisiä.

Tämä on kiehtovaa uskonnon käsittelyä vaikka ei ehkä uskontotiedettä. Suomalaisena variaationa uskontotiede on lähinnä kulttuu-

ri- ja sosiaaliantropologiaa. Näin oppialan määritteli myös professori **Lauri Honko**, joka kirjoitti tieteenalan pikkujättiläisen *Uskontotieteen näkökulmia* (1972).

Heikki Pesonen ja **Tuula Sakaranaho** ovat toimittaneet hyvinkin epävirallisen ”jatko-osan” *Uskontotieteen ilmiöitä ja näkökulmia*. Kustantaja on sama kuin Uskonto ja maailmanpolitiikka -teoksella, mutta kurssikirjamaisesta esityksestä puuttuu edeltäjän yllätyksellisyys.

Kokoelma yrittää antaa tutkimukselle hohtoa puhumalla muodikkaasti mediasta, popkulttuurista, nationalismista ja muista ajassa liikkuvista asioista. Uskontojen ”ylirajaisuus” eli niiden eri piirteiden siirtyminen kulttuurista toiseen on olevinaan uusikin asia, vaikka se on perusasia.

Kirjan aloitus kertoo suunnan: ”Uskontotiede muuttuvassa maailmassa.” Pysyvyyttä ja perinteitä enemmän merkitsevät muuttuvat ilmiöt. Globaalit asiat, media, poliittiset kytkennät, digitaalinen kulttuuri, feminismi – ne kaikki tuovat tieteenalalle kiinnostavuutta. Heikki Pesonen ja **Terhi Utriainen** määrittelevät alansa ytimekkäästi: ”Uskontotiede on humanistis-yhteiskuntatieteellinen tieteenala, joka tutkii uskontoja ja niiden ilmenemismuotoja maailmanlaajuisesta näkökulmasta.”

Lähtökohta on yhä vertaileva, eikä uskonnollisten näkemysten suhde totuuteen ole ensisijainen. Uskontotieteen poliittinen viritys ilmenee väitteestä: ”Uskonnon tutkiminen lisää erilaisuuden ymmärtämistä.”

Alexandra Bergholmin artik-

keli uskontotieteen historiasta on vakainta aineistoa. Samaa tasoa on **Jaakko Närvän** kirjoitus uskonnon määrittelyn monista ongelmista. Muotien mukana menään sitten uskonnonvapauteen ja ihmisoikeuksiin, fundamentalismiin, väkivallan ongelmaan, nationalismiin ja ympäristökysymyksiin.

Uskonto itsessään ei ole sitä tätä, vaan kaikki on kiinni siitä, miten uskontoa käytetään. Itse asiassa uskontoa ”itsessään” ei taida olla olemassakaan. Vain fundamentalisti tuntee syvimmän olemuksen.

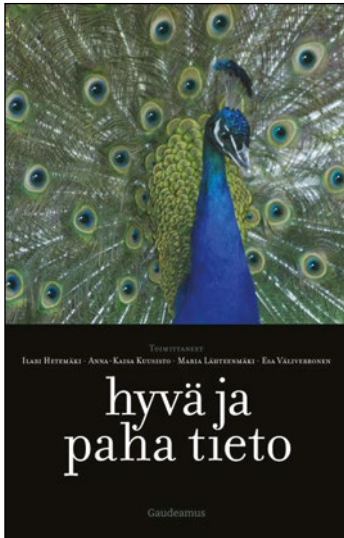
Uskonnotutkija **Russell McCutcheon** on kritisoinut uskonnon sui generis -määritelmää, jossa uskonto on aivan erityinen erillisalueensa. Sellaista monet kaipaavat. Uskontofenomenologian suurnimi **Mircea Eliade** etsi uskonnon olemusta pyhäältä alueelta maallisen arjen yläpuolelta.

Vaan uskonto ei ole yksi eikä varsinkaan sama. Uskontotiedekään ei ole yksi ja ainoa vaan sitä, mitä sen kulloinkin sanotaan ja osoitetaan olevan.

Uskontotiede muuttuu aikojen mukana. Tässä ajassa kiehtovat ateismin ja nationalismien ohella myös naistutkimus ja feminismi, ilmastonmuutos sekä kovin muodikas esoteria, josta on julkaistu useita kirjoja viime vuosina.

Arki, yksilön kokemus, tunteet – nekin ovat melkein jo paradigmaattisia vakioita ihmistutkimuksessa. Koskahan suuret kertomukset ja eeppiset puutteet taas palaavat? Vaikka vain vaihtoehtoisena mausteena nykyiselle linjalle. •

KARI SALMINEN

Ilari Hetemäki, Anna-Kaisa Kuusisto, Maria Lähteenmäki & Esa Väliaverronen (toim.): **Hyvä ja paha tieto**. Gaudeamus 2020. 340 sivua.

Hyvä tiede, pahat sovellukset

Tieteen päivien luennoista kootun kirjan nimestä tulee ensin mieleen *Raamatun* hyvän ja pahan tiedon puu. Mutta tarkempi katse huomaa Tieteen päivien esitteessä myös kysymyksen: Kenen palveluksessa tieto on?

Heti tulee mieleen, että hyvät tuottavat tietoa ja pahat soveltavat sitä käytäntöön.

Teoreettisella tasolla tiede on lunastanut monin verroin kaikki odotukset, joita siihen on 1500-luvulta lähtien ladattu, mutta tieteen käytännön sovellukset ovat ajaneet maapallon tuhon partaalle.

Tällaisia asetelmia *Hyvä ja paha tieto* -teoksesta löytyykin

yllin kyllin. Mutta kirjassa on paljon myös kirjoituksia, joilla ei ole mitään tekemistä hyvän ja pahan tiedon kanssa ja jotka vain esittelevät jonkin alan, esimerkiksi tähtitieteen, historiaa ja kehitystä.

Muita teemoja ovat punapokolaiset Neuvostoliitossa, lastensuojelun epäonnistumisen historia, asiantuntijuuden murros ja instituutioihin luottaminen koronakriisissä, algoritmin kulttuuri, ideologiat tieteellisessä tutkimuksessa, **Georg Henrik von Wright** ja teknologisen elämänmuodon vaarat ja niin edespäin.

Teoreettisestakin tieteestä löytyy pahaa tietoa, kuten rotubiologiset opit. Kirjassa niistä kerrottavat esimerkit tulevat Saksan sijasta Ruotsista. Ruotsalaiset ja suomenruotsalaiset edustivat ylempää puhdasta rotua. Tuli pitää huolta siitä, että puhdasrotuiset eivät pääse sekoittumaan suomalaisten, saamelaisten ja muiden vähempiarvoisten kanssa. Rotubiologian pahuudesta muistuttaminen on paikallaan, koska rotuopit tekevät uutta tulemistaan.

Pahaa jälkeä on saanut aikaan myös uudella ajalla syntynyt mekaaninen maailmankuva. Etenkin **René Descartesin** käsitys, että eläimetkin ovat tunnottomia koneita ja niiden käyttäytyminen puhtaasti refleksiivistä, oikeuttaa eläinten huonon kohtelun tehotuotantolaitoksissa. Miksi eläimiä ei voisi kohdella kuin esineitä, kun ne kerran sellaisia olemukseltaan ovatkin?

Suurin paha on kuitenkin ympäristön turmeltuminen ja sen

pahin seuraus, ilmastonmuutos. Pahaa tietoa levittävät ne tahot, jotka haluavat näennäisen tieteellisesti osoittaa ilmastonmuutoksen harhaluuloksi tai pahan-
tahtoisen eliitin juoneksi.

Kirjan mukaan koronankin takana on luonnon saastuminen ja monimuotoisuuden kaventuminen, mikä tekee ekosysteemit alttiimmiksi virusinfektioille. Koronan ilmaantuminen on myös karmiva todiste ilmastonmuutoksesta – ja näin korona on vasta ensimmäinen eikä varmaankaan pahin tuhontuoja verrattuna siihen, mitä on tulossa.

Koronan hyvä puoli tieteen kannalta on se, että kansalaisten luottamus tieteeseen on kasvanut koronakriisin aikana, vaikka kovaääniset populistit helposti varastavat suurimman huomion mediassa.

Miksi mitään ei tehdä, ja miten muutosta parempaan pitäisi viedä?

Vaikeutena on se, että koko kulttuurimme ja elämänmuotomme on teknologian läpäisemä ja ainoa järjen muoto on tekninen rationaalisuus, kuten kirjassa esitellyt Georg Henrik von Wright totesi jo vuosikymmeniä sitten.

Kirjassa jatketaan aiheen käsitteilyä puhumalla planetaarisesta hyvinvoinnista. Se tarkoittaa sitä, että kaikki on yhteydessä kaikkeen ja kaikki on riippuvaista kaikesta. Kaiken osiin pirstovalta teknologiselta järjeltä tämä totuus on kätkeytynyt ja unohtunut. •

PEKKA WAHLSTEDT

PROFESSORILIITON HALLITUS 11.12.2020

- Sai selvityksen seuraavien työryhmien toiminnasta: autonomiaselvityksen seurantaryhmä, avoimen tieteen seurantaryhmä ja tutkijanuratyöryhmä.
- Käsitteli Helsingin hovioikeuden 3.12.2020 antamaa tuomiota (Dnro 19/1903, tuomion numero 1678) Helsingin yliopiston irtisanoman professorin asiassa.
- Merkitsi tiedoksi 29.1.2021 järjestettävän koulutusvientiwebinaarin ohjelman.
- Merkitsi tiedoksi Akava Worksin 18.11.2020 julkaisemat artikkelit korkeakoulujen hallinnon sukupuolijakaumista. Liitto julkaisi ko. päivänä tiedotteen yliopistojen sukupuolijakaumista.
- Merkitsi tiedoksi seuraavat sidosryhmätapaamiset: HY:n johto, OKM:n johto, Suomalainen Tiedeakatemia, Sivista. •

PROFESSORILIITON HALLITUS 14.1.2021

- Nimitti vuoden 2021 työryhmät.
- Sai liiton edustajilta selvityksen seuraavien työryhmien työskentelystä: tutkijanuratyöryhmä, autonomiaselvityksen seurantaryhmä ja avoimen tieteen seurantaryhmä.
- Hyväksyi liiton lausunnon koulutuspoliittisesta selonteosta.
- Käsitteli liiton talousasioita.
- Merkitsi tiedoksi työtuomioistuimen tuomiot TT 2020:116 ja TT 2020:117 Taideyliopiston professoreiden määräaikaista työsuhteista.
- Merkitsi tiedoksi, että Jussi Saramo on nimitetty opetusministerin sijaiseksi. •

YLL:N HALLITUS 11.12.2020

- Sai selvityksen koulutuspoliittisen selonteon ajankohtaisesta tilanteesta.
- Sai selvityksen korkeakoulutuksen saavutettavuusselvityksen ajankohtaisesta tilanteesta.
- Sai selvityksen OAJ:n järjestörakenteen

- kehittämistyön ajankohtaisesta vaiheesta
- Sai selvityksen OAJ:n valtuuston syyskokouksesta.
- Sai selvityksen opettajuuden arvostuskampanjasta.
- Päätti talven ja kevään koulutuksista.
- Sai selvityksen ajankohtaisista talousasioista ja päätti sijoitustoiminnan tarkastelusta. •

YLL:N HALLITUS 22.1.2021

- Päätti koulutuspoliittisen selonteon lausunnosta.
- Päätti jäsenille suunnatun kielikeskustelun webinaarin järjestämisestä.
- Sai selvityksen Taideyliopiston määräämisasioihin liittyvästä työtuomioistuimen päätöksestä.
- Päätti sijoitustoiminnan periaatteista vuodelle 2021.
- Sai selvityksen paikallisista edunvalvonnan kysymyksistä. •

TIETEENTEKIJÖIDEN HALLITUS 18.12.2020

- Käytiin läpi ajankohtaisia korkeakoulu- ja tiedepoliittisten asioiden, kuten OKM:n yliopistojen autonomia-arvioinnin etenemistä ja koulutuspoliittista selontekoa.
- Kuultiin esitys Vipusen aineistoon perustuvista keskeisistä havainnoista tohtorien koulutusmäärien kehityksestä.
- Kuultiin Helsingin yliopistoa koskevasta hovioikeuden tuomiosta professorin laittomasta irtisanomisesta. Päätöksellä saatetaan olla laajemmin merkitystä yliopistojen toimintatapoihin.
- Merkitsi tiedoksi avoimen tieteen kysely jäsenille. Tulosten analyysi valmistuu 2021 alkuvuodesta. Todettiin myös, että Tieteentekijöiden kysely nuoremmille tutkijoille on käynnissä.
- Todettiin, että Tieteentekijät jatkaa

- vuonna 2021 jäsenten toiveiden mukaisesti vahvaa panostusta heidän työhyvinvointiinsa koulutuksella, omavalmennuksella sekä esimieskoulutuksella.
- Kuultiin katsaus ajankohtaisista työmarkkinapoliittisista asioista sekä liiton vaikuttamistyöstä vuoden 2020 vuoden aikana.
- Päätettiin liittokokouspäivistä; perjantai 23.4.2021 (etäkokous) ja lauantai 27.11.2021. •

TIETEENTEKIJÖIDEN HALLITUS 15.1.2021

- Saatiin katsaus liiton varainhoidon tilanteesta ja lakorahastosta. Päätettiin nimetä kehittämisshankkeeseen hallituksen vastuuhenkilöiksi Tero Karjalainen ja Mika Helander.
- Kuultiin liiton keskeisistä hankkeista, alkaneen vuoden toimintasuunnitelman konkretisoinnista ja vaikuttamistyöstä.
- Keskusteltiin liiton kannoista koulutuspoliittiseen selontekoon.
- Liiton vuoden päätapahtuman teemana on tutkijan urat. Päätettiin, että yhdistykset ilmoittavat osallistumisestaan tammi-kuun loppuun mennessä.
- Käsiteltiin liiton kuntavaaliteemoja ja niihin sekä ehdokkaihin liittyvää viestintää. Päätettiin kuntavaalitalavoitteista.
- Päätettiin asettaa nuorempien tutkijoiden työryhmä sekä informaatioala ja avoin tiede -työryhmä helmikuun kokouksessa.
- Acatiimi-lehden toimitusneuvoston jäseniksi nimitettiin Eevastiina Aho ja Tommi Kokkonen.
- Päätettiin yhdistysten toiminta-avustusten myöntöperiaatteet ja hakuprosessi 2021. Hallituksen tahtotila on, että avustusta voi hakea useampaakin asiaa tai tapahtumaa varten.
- Vahvistettiin yhdistysten jäsenmäärät.
- Ajankohtaiset asiat työmarkkinapolitiikassa ja Akava-yhteisössä. Valtuutettiin puheenjohtajisto luonnostelemaan liiton kannat Akavan talouspoliittisiin linjoihin. •

**PROFESSORILIITTO
- PROFESSORSFÖRBUNDET**

Rautatörmäsenkatu 6
00520 Helsinki

Toiminnanjohtaja
(Edunvalvonta, neuvottelutoiminta,
lainopillinen neuvonta)

Tarja Niemelä
puh. (09) 4250 7010

Järjestöpäällikkö
(Yhteydet osastoihin, jäsenneuvonta,
sisäinen viestintä)

Raija Pyykkö
puh. (09) 4250 7011

Taloustästäava
(Talousthallinto, jäsenmaksut)

Anne Lehto
puh. (09) 4250 7013

Järjestösihteri
(Jäsenyyteen liittyvät asiat)

Mia Rikala
puh. (09) 4250 7012

Viestinnän asiantuntija

Elina Andersson-Finne
puh. 050 348 1795

Liiton yleisnumero:
(09) 4250 700

Sähköpostiosoitteet:
etunimi.sukunimi@
professoriliitto.fi

www.professoriliitto.fi

**TIETEENTEKIJÄT
- FORSKARFÖRBUNDET**

Rautatörmäsenkatu 6
00520 Helsinki

Toiminnanjohtaja
Johanna Moisio
puh. 0207 589 612

Edunvalvontajohtaja
Mia Weckman
puh. 0207 589 616

Lakimies
Salla Viitanen
puh. 0207 589 621

Taloustästäavä
Sanna Hoikka
puh. 0207 589 613

Erityisasiantuntija
Miia Ijäs-Idrobo
puh. 0207 589 622

Kehittämisasiantuntija
Ira Laitakari-Svärd
puh. 0207 589 615

Jäsenpalvelut
jasenpalvelu@tieteentekijat.fi

Viestintäpäällikkö
Eevastiina Aho
puh. 040 620 3136

Viestintäsuunnittelija
Milla Talassalo
puh. 050 337 0551

etu.sukunimi@tieteentekijat.fi
www.tieteentekijat.fi

**YLIOPISTOJEN
OPETUSALAN LIITTO YLL
- FÖRBUNDET FÖR
UNDERVISNINGSEKTORN
VID UNIVERSITETEN YLL**

Rautatörmäsenkatu 6
00520 Helsinki

Puheenjohtaja
Santeri Palviainen
puh. 040 537 6211
santeri.palviainen@oulu.fi

Järjestötoiminnan assistentti
Rosa Hawela
puh. 020 748 9552
rosa.hawela@oaj.fi

Erityisasiantuntija
(työmarkkina-, korkeakoulu- ja
tiedepolitiikka)

Hanna Tanskanen
puh. 020 7489 621
hanna.tanskanen@oaj.fi

Erityisasiantuntija,
(työmarkkina- ja
korkeakoulupolitiikka)

Pasi Repo
puh. 020 748 9719
pasi.repo@oaj.fi

www.yll.fi

ACATIIMI

Päätoimittaja
Tuomo Tamminen
puh. 040 3511 196
tuomo.tamminen@acatiimi.fi

member+

**Älä ole kettu,
ole etuoikeutettu.**

Member+ on akavalaisten jäsenetupalvelu
Tutustu palveluun: www.memberplus.fi